

Henna Linnala

LAPSEN EDUNVALVONTA

Liiketalouden koulutusohjelma

2015

LAPSEN EDUNVALVONTA

Linnala, Henna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Toukokuu 2015
Ohjaaja: Anttila, Seppo
Sivumäärä: 50

Asiasanat: alaikäiset, edunvalvojat, maistraatit, oikeustoimikelpoisuus, vajaavaltaiset

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää miten lapsen taloudellisia asioita pitää hoitaa. Aihetta lähestyttiin vanhempien näkökulmasta. Yleensä vanhemmat toimivat lastensa edunvalvojina. Holhoustoimilaisissa (442/1999) säädetään edunvalvojan tehtävistä. Työssä perehdyttiin pääasiassa holhoustoimilain säädöksiin sekä myös muihin lakeihin, joissa säädetään lapsen taloudellisiin asioihin liittyvistä seikoista. Työssä pyrittiin kokoamaan yhteen oikeudet ja velvollisuudet, jotka koskevat edunvalvojaa hänen toimiessaan lapsen taloudellisten asioiden hoitajana.

Alaikäisyyden tärkein oikeusvaikutus on se, että alaikäinen ei voi itse vallita omaisuuttaan eikä tehdä sitovia oikeustoimia. Alaikäinen voi kuitenkin tehdä oikeustoimia, jotka ovat tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Jotta lapsen puolesta tehdyt oikeustoimet olisivat päteviä, pitää ottaa huomioon lain säädökset. Vanhemmat eivät voi edustaa lapsiaan oikeustoimissa, jos vanhemman ja lapsen tai vanhemman edustaman usean lapsen edut ovat keskenään ristiriidassa. Tämän vuoksi laissa on säädetty edunvalvojan sijaisen määräämisestä. Jos lapsi on kuolinpesän osakas, perukirja on aina toimitettava maistraattiin. Kun lapsen varallisuus ylittää 20.000 euroa velkoja vähentämättä, lapsen edunvalvonta on rekisteröitävä holhousasioiden rekisteriin. Rekisteriin merkittyä edunvalvontaa valvoo maistraatti. Maistraatti tarvitsee edunvalvojalta omaisuusluettelon sekä vuosi- ja lopputilin valvontatehtävänsä suorittamiseen. Ilmoitus lapsen saamasta varallisuudesta edunvalvojan tulee tehdä oma-aloitteisesti maistraattiin.

Opinnäytetyössä käsiteltiin lapsen taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyviä asioita yleensä, maistraatin luvan vaativia edunvalvojan toimia sekä edunvalvojan sijaisen määräämistilanteita. Työn yhteenvedossa on esitetty lapsen taloudellisten asioiden hoitaminen pähkinänkuoressa ja tarkempi oikeudellinen perustelu löytyy varsinaisesta työn tekstiosasta.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Ensisijaisena lähteenä olivat lait ja niiden esivalmisteluaineistot. Kirjallisuutta käytettiin täydentävänä tiedonlähteenä. Lisäksi työssä esitettiin Korkeimman oikeuden ja hallinto-oikeuksien ratkaisuja, kuluttajariitalautakunnan suosituksia sekä holhoustoimen kehittämistyöryhmän kannanottoja selventämään käsiteltyjä asioita.

TRUSTEESHIP OF A CHILD

Linnala, Henna

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration

May 2015

Supervisor: Anttila, Seppo

Number of pages: 50

Keywords: minors, guardian, register office, legal capacity, incompetent

The purpose of this thesis was to report how child's financial matters should be taken care of. It is written from parent's point of view as parents often are their children's guardians. Tasks of a guardian are determined at Guardianship Services Act (442/1999). Mainly this thesis was about familiarizing with Guardianship Services Act and other laws in which child's finances are discussed. The other goal of this thesis was to list the rights and obligations of a guardian-parent.

The most important legal act of minority is that minor cannot rule its assets nor make binding legal acts. Minor can however make legal acts that are conventional or insignificant. There are laws to bear in mind when making legal acts on behalf of the minor. Parent cannot represent their children in legal acts when there is a conflict between parent and a child or between children that parent represents. For these cases there is a rule for a deputy guardian. If child is a part of estate, estate inventory deed is submitted to the local register office. In a case where child's assets are over 20.000€ before loans, the guardianship needs to be registered. The registry is monitored by register office. Register office requires inventory of assets and annual financial statements from the guardian for monitoring purposes. Guardian needs to report child's gained assets on their own initiative to register office.

Thesis dealt with taking care of child's financial matters in general, guardianship matters that require authorization from register office and cases where a deputy guardian is needed. Taking care of child's financial matters in a nutshell is presented in the summary and a more accurate legal reasoning can be found in the actual body of the text.

The research method used was jurisprudence. Primary source used was laws or pre-trial review materials. Literature was used as a complementary source of information. High Court and administrative law judgments, Consumer Complaint Board's recommendations and things guardianship development group statements were also used to clarify the processing.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	YLEISTÄ EDUNVALVONNASTA	8
3	EDUNVALVOJAN MÄÄRÄYTYMINEN	9
4	ALAIKÄISYYDEN OIKEUSVAIKUTUKSET	12
4.1	Suppea oikeustoimikelpoisuus ja vallintavalta	12
4.1.1	Alaikäisen työansiot ja hänen vallittavakseen annetut varat	13
4.1.2	Alaikäisen tekemät oikeustoimet.....	13
4.1.3	Lahja tai lahjanlupaus.....	15
4.1.4	Alaikäisen tekemä avioehtosopimus ja testamentintekokelpoisuus	16
4.1.5	Alaikäisen tekemä työsopimus	17
4.1.6	Alaikäisen pankkiasiointi	18
4.2	Luvanvaraiset oikeustoimet	19
5	LAPSEN TALOUDELLISTEN ASIOIDEN HOITAMINEN	22
5.1	Lapsen varallisuus.....	22
5.2	Lapsen tulojen ja varallisuuden vaikutus lapsen elatukseen.....	22
5.3	Lapsen mielipiteen huomioiminen.....	23
5.4	Edunvalvojan lahjoituskielto	24
5.5	Holhousasioiden rekisteri.....	25
5.6	Varallisuuden ilmoittaminen maistraattiin.....	27
5.7	Edunvalvojan tilivelvollisuus.....	29
5.8	Edunvalvojan palkkio	31
5.9	Edunvalvonnan päättyminen.....	31
6	UUDEN EDUNVALVOJAN TAI EDUNVALVOJAN SIIJAISEN MÄÄRÄÄMISTILANTEET	32
6.1	Uuden edunvalvojan määrääminen.....	33
6.2	Edunvalvojan sijaisen määräämistilanteet	33
6.2.1	Edunvalvojan esteellisyys	33
6.2.2	Edunvalvojan sijaisen määrääminen tiettyä oikeustointia varten.....	35
6.2.3	Edustaminen perinnönjaossa	36
6.2.4	Edunvalvojan sairastuminen.....	38
6.3	Erityinen edunvalvoja	38
7	EDUNVALVOJAN LAIMINLYÖNNIT	39
8	YHTEENVETO	41
9	POHDINTA.....	45
10	LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI.....	46
	LÄHTEET	48

SYMBOLI- JA TERMILUETTELO

EDUNVALVOJA	Henkilö, joka valvoo päämiehen etua
HOLHOUS- VIRANOMAINEN	Maistraatti
OIKEUSTOIMI	Tahdonilmaisuu, jolla oikeuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan
PÄÄMIES	Henkilö, joka tarvitsee edunvalvontaa
SAANTO	Oikeudellinen toimi, jonka tuloksena tietylle henkilölle syntyy tietty oikeusjärjestyksen takaama oikeus
USKOTTU MIES	Aiemmin lain säädöksissä käytetty nimitys edunvalvojasta
VAJAAVALTAINEN	Alle 18 -vuotias henkilö tai vajaavaltaiseksi julistettu aikuinen

1 JOHDANTO

Holhoustoimilaissa säädetään alaikäisen taloudellisten asioiden hoitamisesta. Alaikäisiä ovat alle 18-vuotiaat. Alaikäisyyden eli vajaavaltaisuuden tärkein oikeusvaikutus on se, että alaikäinen ei voi itse vallita omaisuuttaan eikä itse tehdä päteviä oikeustoimia. Edunvalvojaksi kutsutaan henkilöä, joka hoitaa asioita toisen puolesta. Edunvalvottavaa kutsutaan päämieheksi. Lain mukaan alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa. Vanhemmat toimivatkin yleensä lastensa eli päämiestensä edunvalvojina. Tavallisesti vanhempien toimiminen lapsensa edunvalvojana ei tuota mitään ongelmaa ja asiat hoituvat aivan luonnollisesti ja oikein. (Välimäki 2013, 58.)

Vanhempien on noudatettava holhoustoimilain säädöksiä lapsensa omaisuutta hoitaessaan. Siten vanhemmat eivät voi käyttää vapaata harkintaa päättäessään lapsensa taloudellisista asioista. Lapsen taloudellisten asioiden hoitamiseen sisältyy lapsen varallisuus ja erilaiset varallisuuteen liittyvät oikeustoimet. Lapsella on oikeus myös itse vaikuttaa asioidensa hoitoon sekä oikeus lain mukaan tehdä pieniä oikeustoimia itsenäisesti. Tietyt lapsen varallisuuteen liittyvät oikeustoimet, kuten kiinteistön kauppa, ovat luvanvaraisia. Luvanvaraiset oikeustoimet vaativat holhousviranomaisen luvan. Jos lapsella on paljon varallisuutta, sen hoitoa valvoo holhousviranomaisen. Tästä johtuen huoltajakin on velvollinen tietyissä tilanteissa ilmoittamaan lapsen varallisuuden hoidosta maistraattiin ja tekemään vuosittain selvityksen tilikauden tapahtumista. Kyseiset ilmoitukset ja hakemukset vanhempien on tehtävä omaaloitteisesti. Näiden asioiden tiedostaminen auttaa vanhempia toimimaan heti oikein lain mukaan ja välttymään jälkiselvittelyiltä. (Maistraatin [www-sivut](#).)

Lapsen varallisuutta ovat muun muassa alaikäiselle annetut lahjat, hänen osuutensa jakamattoman kuolinpesän varoista, hänelle maksettu vakuutuskorvaus, eläketulot, ja vahingonkorvaus. Alaikäisten varallisuuksien määrät ovat lisääntyneet esimerkiksi siksi, että isovanhemmat ovat testamentanneet tai lahjoittaneet verosuunnittelusyistä omaisuuttaan lapsenlapsilleen (Kangas 2013, 190).

Tutkimuksen lähtökohtana oli selvittää, miten lapsen taloudellisia asioita tulee hoitaa. Tarkoituksena oli käydä läpi taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyvät asiat kohta kerrallaan ja selvittää asioiden hoitamiseen liittyvät lainsäädännön määräykset. Tutkimusongelmina olivat seuraavat asiat:

1. Miten lapsen taloudellisia asioita tulee hoitaa?
2. Milloin tarvitaan edunvalvojan sijainen?
3. Miten taloudellisten asioiden hoitamista valvotaan?

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää lapsen vanhempien näkökulmasta lapsen taloudellisten asioiden hoitaminen. Tavoitteena on kerätä yhteen perustiedot lapsen taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyvistä asioista niin, että vanhemmat hoitaessaan lapsensa varallisuutta saavat tiedot kootusti yhdestä paikasta. Työssä selvitetään ensiksi holhustoimilain mukaisia yleisiä asioita edunvalvonnasta, lapsen edunvalvojan määräytyminen ja alaikäisyyden oikeusvaikutukset lain säädösten perusteella. Taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyvät holhustoimilaissa ja muissa laeissa säädetyt keskeiset asiat käsitellään seuraavassa luvussa. Joissakin tilanteissa vanhempi on esteellinen toimimaan lapsensa puolesta oikeustoimessa. Näitä tilanteita ja niihin liittyviä määräyksiä käsitellään työssä seuraavaksi. Lopuksi työssä selvitetään edunvalvojan tehtävien valvonta ja tehtävien laiminlyönnistä seuraavat toimenpiteet.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään lainoppia. Ensisijaisena lähteenä ovat lait ja niiden esivalmisteluaineistot. Tuomioistuinratkaisuja ja kirjallisuutta käytetään täydentävänä tiedonlähteenä. Oikeuslähteitä käytetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Lainopin tärkeimpänä tutkimusongelmana on selvittää, mitä voimassa oleva lainsäädäntö sekä muut oikeuslähteet määräävät käsiteltävästä asiasta. Lainoppi pyrkii antamaan vastauksen, miten tilanteessa tulisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. Epätietoisuus oikeusjärjestyksen sisällöstä muodostuu lainopin tärkeimmäksi tehtäväksi. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja tulkittamista. Toinen tärkeä lainopin tehtävä on voimassa olevan oikeuden jäsentäminen. Se auttaa oikeusjärjestyksen sisältöön tutustujaa löytämään etsimänsä säädökset ja hahmottamaan kokonaiskuvaa oikeudel-

lisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäisistä suhteista. Työ on myös laadullinen. Opintoihin liittyvän työharjoittelun suoritin Varsinais-Suomen oikeusaputoimiston Yleisessä edunvalvonnassa. Työharjoittelussa saamaani laajaa ja asiantuntevaa tietoa edunvalvonnan monitahoisesta työkentästä pystyin hyödyntämään opinnäyte-työtä kirjoittaessani. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 18)

Työ on rajattu koskemaan lapsen taloudellisten asioiden hoitamista. Työssä ei käsitellä edunvalvontaa henkilöön liittyvissä asioissa tai puhevallan käyttämistä muussa kuin taloudellisten asioiden hoitamisessa päämiehen puolesta. Lapsen taloudellisten asioiden hoitamisessa edunvalvojan tulee toimia lapsen edun mukaisesti ja vain lapsen edun eikä kenenkään muu, kuten läheisten, hyväksi.

2 YLEISTÄ EDUNVALVONNASTA

Holhoustoimilaissa säädetään holhoustoimen tarkoituksesta valvoa niiden henkilöiden etua, jotka eivät itse kykene hoitamaan taloudellisia asioitaan vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi. Alle 18-vuotias henkilö on vajaavaltainen lain säädöksen mukaan. Vajaavaltaisen taloudellisia ja muita holhoustoimilaissa tarkoitettuja asioita hoitaa edunvalvoja. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 1-3 §.)

Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 37§.)

Holhoustoimilaki sääntelee pääasiassa päämiehen taloudellisten asioiden hoidon järjestämisestä ja taloudellisten etujen valvomisesta. Laissa lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta (HTL 361/1983) säädetään lapsen huollosta. Holhoustoimen ja päämiehen huollon lisäksi edunvalvontaoikeuteen kuuluvat vielä päämiehen edustaminen hänen henkilökohtaisissa asioissa ja päämiehen puhevallan käyttäminen. Näistä

kahdesta jälkimmäisestä säädetään muun muassa oikeudenkäymiskaassa, hallintolaissa ja hallintolainkäyttölaissa. (Välimäki 2008, 27.)

Edunvalvontaoikeudella on eniten kaikista perhe- ja perintöoikeuden osa-alueista teoriassa mahdollisia liittymiä muihin oikeussuhteisiin. Lapsen edun huomioon ottaminen on lisääntynyt nykyisessä lainsäädännössä. Vanhassa lainsäädännössä vanhemman ja lapsen välinen suhde oli vallanalaisuussuhde, mutta nykyllä lainsäädäntö pitää suhdetta kahden yksilön välisenä suhteena. (Kangas 2013, 5, 26.) Tässä työssä käsitellään pääasiassa holhustoimilain säännöksiä lapsen edunvalvonnan kannalta. Tarkastelussa keskitytään taloudellisten asioiden hoitamiseen sekä puhevallan käyttämiseen taloudellisiin asioihin liittyen.

3 EDUNVALVOJAN MÄÄRÄYTYMINEN

Lapselle määrätty edunvalvoja suoraan lain nojalla ilman erillistä viranomaisen määräystä. Alaikäisen huoltajat ovat hänen edunvalvojiaan. Tämä on säädetty holhustoimilaissa niin, että lapsen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, jollei holhustoimilaissa jäljempänä muulla tavalla säädetä. Tuomioistuimien voi kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja tarvittaessa määrätä alaikäisen edunvalvojaksi toisen henkilön. (Laki holhustoimesta 442/1999, 4§.) Edunvalvojan määrääminen voi tulla tarpeelliseksi silloin, kun edunvalvoja kuolee tai kun edunvalvoja muutoin menettää kelpoisuutensa toimia edunvalvojana. Tavallisesti alaikäiselle määrätään tällöin huoltaja, joka on suoraan lain nojalla myös alaikäisen edunvalvoja, ellei muuta ole päätetty. (Välimäki 2008, 50.)

Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta nojalla vanhemmat ovat lastensa huoltajia, ellei toisin ole määrätty (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 3§). Jos lapsen huoltaja on alaikäinen lapsen syntyessä, huoltajasta tulee lapsen edunvalvoja, kun hän täyttää 18 vuotta (Holhustoimilaki 442/1999, 6§). Ellei tuomioistuimien ole vapauttanut huoltajaa edunvalvojan tehtävästä, alaikäisen huoltajat ovat myös hänen edunvalvojiaan. Jos edunvalvojaksi on määrätty muu kuin huoltaja,

edunvalvojalle kuuluvat holhoustoimilaissa säädetyt taloudelliset asiat ja huoltajalle kuuluvat edelleen holhoustoimilaissa säädetyt alaikäisen henkilökohtaiset asiat. (Välimäki 2013, 23.) Rajan vetäminen ei aina ole yksinkertaista, sillä myös lapsen henkilöä koskeva asia, esimerkiksi koulutukseen liittyvä, saattaa olla taloudellinen asia. Harkittaessa, kummanko edustusvaltaan asia kuuluu, valinta pitänee tehdä sen mukaan, millä varoilla asia rahoitetaan. Jos huoltaja huolehtii kustannuksista elatusvelvollisuutensa nojalla, asia ei vaikuta alaikäisen varallisuuteen. Edunvalvojan lupaa tai mielipidettä ei tällöin tarvita. (Helin 2001, 1082.)

Holhoustoimellinen edunvalvonta seuraa siis huoltajuutta eli vanhemmuutta. Keskenään avioliitossa olevat lapsen vanhemmat tulevat lapsensa huoltajiksi ja edunvalvojiksi lapsen syntyessä. Alaikäisen huoltaja voidaan tuomioistuimen päätöksellä vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos hän osoittautuu tehtäväänsä kykenemättömäksi tai sopimattomaksi tai jos siihen on muu erityinen syy. Alaikäisen huoltaja voidaan vapauttaa lapsensa edunvalvojan tehtävästä hänen omastakin pyynnöstään, mutta silloin vapauttamiseen tulee olla erityinen syy. Koska huoltajasta tulee suoraan lain nojalla lapsensa edunvalvoja, huoltajaa ei koske samanlainen edellytysharkinta kuin erikseen määrättäviä edunvalvoja. Huoltajalta ei kysytä suostumusta eikä hänen sopivuuttaan harkita, vaan ainoaksi edellytykseksi jää täysivaltaisuus. (Välimäki 2013, 65.)

Käytännössä lapsen edunvalvonta ja huolto ovat harvoin eri henkilöillä. Tällainen tilanne on lähinnä vain, jos huoltaja on alaikäinen tai vajaavaltaiseksi julistettu, jolloin hän ei voi toimia edunvalvojana. Myös jos huoltaja ei jostakin syystä pysty vastaamaan lapsen varallisuusasioiden hoidosta, vaikka muuten on kykenevä hoitamaan lasta itseään, lapselle määrätään edunvalvoja. Lapsella, jolla on kaksi vanhempaa, on lain nojalla periaatteellinen oikeus saada huoltoa heiltä kummaltakin riippumatta siitä, onko lapsi syntynyt avioliitossa vai ei ja asuvatko vanhemmat yhdessä vai erillään. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään huoltajan määräytymisestä. Jos lapsen vanhemmat ovat lapsen syntyessä avioliitossa keskenään, he kumpikin ovat lapsen huoltajia. Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti lapsensa huoltaja. Vanhemmat, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, voivat sopia lapsen huollon uskomisesta molemmille vanhemmille tai vain toiselle heistä. Lapsen asuinkunnan sosiaaliviranomainen vahvistaa vanhempien teke-

män sopimuksen lapsen huollosta. Isyys tulee olla vahvistettu ennen huoltoa koskevan sopimuksen vahvistamista. Avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella on näin mahdollisuus saada myös isä huoltajaksi ja molemmat vanhemmat edunvalvojikseen. (Gottberg 2010, 167.)

Jos päämiehellä on useampia edunvalvoja, heidän tulee yhdessä huolehtia edunvalvojalle kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jaosta edunvalvojien kesken. Lapsen huoltajat vastaavat siis yhdessä lapsen edunvalvontaan kuuluvista asioista. Jos vain toinen lapsen kahdesta huoltajasta on edustanut lasta oikeustoimessa, lapsi ei ole ollut laillisesti edustettuna, koska toisella yksinään ei ole kelpoisuutta edustaa lasta. Yhteisedustamisessa ei kuitenkaan tarvitse noudattaa samanaikaisuutta. Tavallisesti huoltajat voivat toimia eriaikaisesti niin, että toinen tekee lapsen edustajana oikeustoimen, johon toinen huoltaja myöhemmin suostuu. Huoltajista toinen voi myös valtuuttaa toisen huoltajan toimimaan puolestaan. Yhteisedustamisen periaate vaikuttaa myös edunvalvojien esteellisyyteen. Jos huoltajista toinen on esteellinen toimimaan lapsen edunvalvojana tietyssä oikeustoimessa, ei toisella huoltajalla ole yksinään oikeutta edustaa lasta. (HE 146/1998; Välimäki 2013, 105.)

Lapsen omaisuutta koskevissa asioissa keskenään erimieliset edunvalvojat voivat viedä yksittäisen asiankin holhousviranomaisen ratkaistavaksi. Erimielisyydestä on tavallisesti seurauksena päätöksen lykkäntyminen siihen asti, kunnes yksimielisyys saavutetaan. Joissakin tapauksissa saattaa ratkaisun viivästymisestä kuitenkin aiheutua haittaa. Näitä tilanteita ajatellen edunvalvojalle on annettu oikeus pyytää holhousviranomaisen ratkaisua siitä, kenen mielipidettä on noudatettava. Jos holhousviranomaisen katsoo, että mikään ehdotetuista ratkaisuista ei ole hyväksyttävä, holhousviranomaisen voi hylätä hakemuksen. Edunvalvojien tehtäväksi jää tällöin etsiä sellainen uusi ratkaisuvaihtoehto, jonka holhousviranomaisen voisi hyväksyä. Holhousviranomaisen ratkaisuun tällaisessa asiassa ei saisi hakea valittamalla muutosta. Tämän mahdollisuuden käyttämisen tarkoituksena ei ole, että keskenään erimieliset huoltajat vievät kaikki lastensa edunvalvonta-asiat maistraatin ratkaistavaksi, vaan säännös on otettu lakiin sellaisia tapauksia varten, joissa huoltajat eivät ole päässeet yksimielisyyteen useista yrityksistä huolimatta. (HE 146/1998, 30 §; Välimäki 2013, 105.)

4 ALAIKÄISYYDEN OIKEUSVAIKUTUKSET

Vajaavaltaisuuden tärkein oikeusvaikutus on se, että vajaavaltainen ei voi itse vallita omaisuuttaan eikä itse tehdä sitovia oikeustoimia. Vajaavaltainen voi tehdä kuitenkin oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Lain säätäjä on sallinut vajaavaltaisen tehdä tiettyjä päteviä oikeustoimia, joten vajaavaltaisen ei katsota menettävän täydellisesti oikeustoimikelpoisuuttaan. (Holhoustoimilaki 442/1999, 23-24 §; Kangas 2013, 189.)

4.1 Suppea oikeustoimikelpoisuus ja vallintavalta

Holhoustoimilaissa sekä eräissä muissa lainkohdissa on säädetty poikkeustilanteista, joissa vajaavaltainen voi itse vallita omaisuudestaan tai tehdä sitovia oikeustoimia.

Näitä ovat seuraavat asiat:

- Vajaavaltainen voi hallita ja päättää työansioitaan.
- Vajaavaltainen voi päättää myös sellaista omaisuudesta, jonka edunvalvoja on hänen vallittavakseen antanut.
- Vajaavaltainen voi tehdä olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia.
- Vajaavaltainen voi ottaa pätevästi vastaan lahjan tai lahjanlupauksen, jos hän kykenee ymmärtämään sen merkityksen.
- Alaikäinen voi tehdä avioehtosopimuksen, jos hänen edunvalvojansa sen hyväksyy. 15 vuotta täyttänyt alaikäinen voi tehdä hallittavissaan olevaa omaisuutta koskevan testamentin.
- 15 vuotta täytäneellä on oikeus itse tehdä työntekijänä työsopimuksensa sekä irtisanoa ja purkaa sen.
- 15 vuotta täytäneellä alaikäisellä on pankin asiakkaana melko itsenäinen asema omien varojensa osalta. (Välimäki 2013, 59.)

4.1.1 Alaikäisen työansiot ja hänen vallittavakseen annetut varat

Vajaavaltaisella on oikeus määrätä siitä, minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut, ja siitä, minkä edunvalvoja on käyttövaroiksi antanut hänen vallittavakseen. Vajaavaltaisella on oikeus määrätä myös edellä mainitun omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan. Jos vajaavaltainen käyttää oikeuttaan tavalla, joka on selvästi vastoin hänen etuaan tai jos siihen on ilmeinen vaara, edunvalvoja voi ottaa hoitoonsa edellä tarkoitettua omaisuutta sillä osin kuin se on tarpeen vajaavaltaisen edun suojaamiseksi. Jos toimenpide koskee vajaavaltaisen työansiota, siihen on hankittava holhousviranomaisen suostumus. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 25 §.)

Vajaavaltaisen päämiehen koko varallisuus on periaatteessa edunvalvojan vallinnassa. Yleensä on vajaavaltaisen perusetujen mukaista, että hänellä on käytössään varoja, josta hän voi vapaasti määrätä omien tarpeittensa mukaisesti. Vajaavaltaiselle tulee muiden ihmisten tavoin sallia tietty kuluttamisen mahdollisuus. Alaikäisen osalta tulee huomioida samalla huoltoon ja kasvatukseen liittyvät syyt. (HE 146/1998 vp; Välimäki 2013, 78.)

Työsopimuslaissa tarkoitettu työsuhteessa saatuihin ansioihin on rinnastettavissa urheilijan palkinnot ja taiteilijan esiintymispalkkiot sekä muut itsenäiseen taloudelliseen toimintaan liittyvät tulot. Myös 17-vuotiaan mahdollisesti saama työttömyysturvalain mukainen työttömyyspäiväraha katsotaan kuuluvan alaikäisen määrättäväksi. Toisaalta eläkkeet ja etuudet eivät kuulu alaikäisen vallittavaksi. Lisäksi on huomattava, että ansioiden käyttöä ei rajoita vähämerkityksellisyyden ja tavanomaisuuden kriteerit. (Välimäki 2013, 146.)

4.1.2 Alaikäisen tekemät oikeustoimet

Alaikäisellä ei ole kelpoisuutta tehdä oikeustoimia eikä oikeutta vallita omaisuuttaan. Alaikäinen voi tehdä kuitenkin oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Kysymys on joustavasta yleismääritelmästä, jonka sisältö voi kulutustottumusten muuttumisen myötä muuttua. Sitä, mikä on ta-

vanomaista ja merkitykseltään vähäistä arvioidaan yleisen eikä yksilöllisen mittapuun mukaan. Arvioinnissa otetaan huomioon myös oikeustoimen luonne, kuten ostetun tavaran laatu, kauppahinta ja sen suorittamistapa ja muut oikeustoimen ehdot. Pienikin lapsi voi ostaa esimerkiksi karkkipussin eikä kauppiaan tarvitse ottaa selkoa siitä, saako lapsi ostaa hallussaan olevilla rahoilla kohtuuhintaisen tavaran. Alaikäisten tekemiä sellaisia ostoksia, joissa kauppahinta jää osaksi velaksi tai joissa kohteena on tavara, jonka turvallinen käyttö edellyttää huoltajan valvontaa tai opastusta, ei ole pidetty tavanomaisina tai merkitykseltään vähäisinä. Nykyään ostosten tekeminen internetin välityksellä on vakiintunut yleiseksi ostotavaksi, joten kauppahinnan maksaminen myöhemmin ei ole oikeustoimen pätevyyttä arvioitaessa ratkaisevaa, vaan perustellumpaa on arvioida tuotteen hinnan ja laadun perusteella. (Kangas 2013, 190; Välimäki 2013, 59, 145.)

Sääntelyn tarkoituksena on suojella alaikäistä harkitsemattomilta sitoumuksilta. Alaikäisen tekemä oikeustoimi on lähtökohtaisesti pätemätön. Sopijapuolella on todistustaakka ja sen on näytettävä toteen jokin sitovuusperusteen olemassaolo, kuten huoltajan hyväksyminen, jotta oikeustoimi olisi sitova. Tällainen menettely suojaa tehokkaasti alaikäistä ja on tarpeen, jos sopijapuoli on esimerkiksi käyttänyt hyväkseen alaikäisen hyväuskoisuutta. Toisaalta menettely antaa huoltajalle mahdollisuuden käyttää valtaansa väärin purkamalla vain arvovaltasyistä alaikäisen tekemän oikeustoimen. (Välimäki 2013, 139-140.)

Kuluttajariitalautakunta 2010, 1840/30/09

Kuluttajan (jäljempänä K) 17-vuotias tytär osti 19.3.2009 elinkeinonharjoittajalta (jäljempänä EH) iltapuvun ja asusteita 856 eurolla. K vetoaa tyttärensä alaikäisenä tekemän kaupan pätemättömyyteen.

Kuluttajariitalautakunta on ratkaisussaan asiassa, suosittanut myyjää palauttamaan kauppasumman asiakkaalle ja asiakasta palauttamaan tuotteet myyjälle. Perusteluna kuluttajariitalautakunta katsoo, ettei tuotteiden hinta ja niiden käyttötarkoitus huomioon ottaen oikeustointa voida pitää olosuhteisiin nähden tavanomaisena ja merkitykseltään vähäisenä, koska iltapuvun käyttö voi jäädä vähäiseksi eikä sen hankintaa näin ollen voida pitää tavanomaisena. Lisäksi hankinnan yhteishinta oli yleisesti aja-

tellen korkea, joten sitä ei voida pitää kohtuuhintaisena. (Kuluttajariitalautakunta 2010, 1840/30/09.)

Kuluttajariitalautakunta 2014, 2960/36/2013

H:n 14-vuotias poika K teki 3.7.2013 Game Oy:n kanssa kolmen kuukauden sopimuksen internetissä käytettävästä Xbox Live Gold -peliominaisuudesta pelikonsoliin. Sopimuksella ostettiin pojan nimissä olevalle Xbox Live -tilille lisäominaisuuksia. Kauppahinta koko sopimuskaudelta oli 22,90 euroa ja se maksettiin kokonaisuudessaan ostohetkellä. Asiassa on riitaa siitä, onko alaikäisen tekemä sopimus sitova.

Kuluttajariitalautakunta on tapauksessa katsonut, että kauppa on osapuolia sitova. Lapsi oli itse avannut kyseisen tilin ilman huoltajan lupaa, vaikka tilin ehdoissa alle 16-vuotiaalta vaaditaan huoltajan lupa. Peliäjällä voi katsoa ja pelata alaikäiseltä kiellettyjä elokuvia ja pelejä. Kuluttajariitalautakunta toteaa ratkaisussaan, että pelikonsoleille ostettavat lisäominaisuudet ovat nykyään tavanomaisia kaupan kohteita 14-vuotiaalle. Lisäksi lautakunta oli ottanut huomioon tuotteen hinnan ja laadun. (Kuluttajariitalautakunta 2014, 2960/36/2013.)

Koska tuomioistuinkäsittelyt ovat kalliita ja usein riidanalaiset kuluttajakauppoja koskevat tapaukset ovat rahalliselta arvoltaan suhteellisen vähäisiä, kuluttajakauppoja koskevat tapaukset tulevat kuluttajaviranomaisten käsiteltäviksi. Tästä syystä kuluttajakauppaa koskevat esimerkit ovat kuluttajariitalautakunnan antamia suosituksia. (Välimäki 2013, 12.)

4.1.3 Lahja tai lahjanlupaus

Lahja tai irtainta omaisuutta koskeva lahjanlupaus, joka on annettu vajaavaltaiselle ilman edunvalvojan myötävaikutusta, sitoo antajaa, jos vajaavaltainen on ymmärtänyt asian merkityksen (Holhoustoimilaki 442/1999, 24 §). Lahjanlupauksen sitovuuteen ei vaikuta lahjaksi luvatus omaisuuden arvo. Lahjansaajalle tulee antaa lahja- tai velkakirja tai lahjanlupaus tulee antaa yleisön tietoon, jotta lahjanlupaus sitoo antajaa. Lahjanlupaus ja lupauksen täyttäminen ovat kaksi eri asiaa. Lahjaomaisuuden

hallinnan siirto lahjansaajalle on irtaimen omaisuuden lupauksen täyttymisen kannalta olennaista. Lahjanlupaus, joka annetaan lapselle ja lapsi ymmärtää asian, sitoo antajaansa ja lupaus täytetään luovuttamalla lahja lahjansaajan haltuun. (Kangas 2013, 193; Lahjanlupauslaki 625/1947.)

Jotta alaikäisellä on kelpoisuus ottaa itse vastaan lahja, on tärkeää, että hän pystyy ymmärtämään lahjan merkityksen. Arviointiin ei ole tule käyttää mitään ikärajoja, vaan arviointi tulee tehdä tapauskohtaisesti lahjan laadun ja lapsen ymmärryskyvyn perusteella. Lisäksi lahjalla tarkoitetaan vain sellaisia lahjoituksia, joista ei seuraa alaikäiselle muita velvollisuuksia ja sitoumuksia, kuten sitoutumista velkaan. (Välimäki 2013, 142.)

4.1.4 Alaikäisen tekemä avioehtosopimus ja testamentintekokelpoisuus

Jos puoliso tai kihlakumppani vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen (Avioliittolaki 234/1929, 42 §). Avioehtosopimus on oikeustoimi, joka vaikuttaa ositukseen. Avioehtosopimuksella pyritään varmistamaan, että tietty omaisuus siirtyy toisen puolison kuoleman jälkeen halutulle taholle tai avioeroon liittyvässä osituksessa avioehtosopimuksella on mahdollista vaikuttaa siirtyvän omaisuuden määrään. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 10.)

KKO:1979 II 143

Alaikäisen kihlakumppaninsa kanssa tekemään avioehtosopimukseen ei ollut hankittu hänen holhoojansa suostumusta. Kun hän yli seitsemän vuotta kestäneen avioliiton ajan oli pitänyt avioehtosopimusta päteväenä, katsottiin, että hän oli siten täysivaltaisena hyväksynyt sopimuksen ja että avioehtosopimusta rasittanut virhe oli korjautunut.

Korkein oikeus on päättänyt alaikäisen tekemää avioehtosopimusta koskevassa asiassa, jossa alaikäisenä tehty avioehtosopimus kihlakumppanin kanssa olisi vaatinut huoltajan suostumuksen, sopimuksen päteväksi. Korkein oikeus on katsonut, että hän

oli täysi-ikäisenä hyväksynyt sopimuksen ja siten sopimusta on tullut päteväksi. (KKO:1979 II 143.)

Joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, saa testamentilla määrätä jäämistöstään. Testamentin saa tehdä nuorempikin, jos hän on tai on ollut naimisissa, ja viisitoista vuotta täyttänyt muutoinkin siitä omaisuudesta, jota hänellä on oikeus itse hallita (Perintökaari 40/1965, 9:1 §). Alaikäisen tekemän testamentin pätevyyttä arvioidaan vasta hänen kuolemansa jälkeen testamenttioikeudellisten säädösten mukaan. Jos testamenttia ei moitita määräajassa, jäämistö jaetaan testamenttimääräysten mukaan. Vaikka testamentti on alaikäisen tekemä, se voidaan moiteoikeudenkäynnissä todeta päteväksi. Aikaisemmin alaikäisen testamentintekokelpoisuudella ei ole ollut merkitystä, koska alaikäisten omistamia varoja on ollut määrällisesti vähän. Nykyään alaikäisillä on huomattaviakin omaisuuksia, koska esimerkiksi isovanhemmat ovat lahjoittaneet tai testamentanneet omaisuuttaan lapsenlapsilleen verosuunnitteluun liittyvistä syistä. Nykyisin 15 vuotta täyttänyt alaikäinen ei voi tehdä tällaisesta omaisuudestaan testamenttia. Kangas (2013, 190) ottaa kirjassaan kantaa alaikäisen testamentintekokelpoisuuden laajentamiseen nykyisestä. Oikeuspoliittisesti olisi ajankohtaista laajentaa alaikäisen testamentintekokelpoisuutta heille omistajana kuuluvasta omaisuudesta. Lapsen kuollessa hänen omaisuuttaan ei voida palauttaa kokonaan siihen sukuhaaraan, josta omaisuus on peräisin, koska lapsen lakimääräisinä perijöinä ovat käytännössä hänen molemmat vanhempansa. (Kangas 2013, 189-190.)

4.1.5 Alaikäisen tekemä työsopimus

Viisitoista vuotta täyttänyt saa työntekijänä itse tehdä sekä irtisanoa ja purkaa työsopimuksensa. Alle 15-vuotiaan puolesta työsopimuksen voi tehdä huoltaja tai huoltajan antamalla luvalla nuori henkilö itse. Huoltajalla on oikeus purkaa nuoren työntekijän työsopimus, jos purkaminen on tarpeellista tämän kasvatuksen, kehityksen tai terveyden takia. Työnantajan on esitettävä nuorelle työntekijälle tämän tai työntekijän huoltajan pyynnöstä kirjallinen selvitys työsopimuksen ehdoista ennen sopimuksen tekemistä, jollei sopimusta tehdä kirjallisesti tai kysymys ole vain yhtä päivää koskevasta kotitaloustyöstä työnantajan kodissa. (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 3 §.)

Kirjallisen työsopimuksen tekeminen on suositeltavaa erityisesti nuorten ja alle 15-vuotiaiden kanssa tehdyissä sopimuksissa, jotta sopimusehdot ovat selvät kummallekin osapuolelle ja väärinkäsitykset pystytään estämään. Vanhempien tulisi tietää etukäteen aiotusta työsopimuksesta, jotta he tarvittaessa pystyvät vaikuttamaan sopimuksen ehtoihin. Tämän vuoksi vanhempien lupa on edellytys alle 15 vuotiaan tekemälle työsopimukselle. Vanhemman antama lupa ei estä häntä purkamasta myöhemmin työsopimusta, jos hän katsoo työteon lopettamisen tarpeelliseksi. (HE 92/1993, 3 §.)

4.1.6 Alaikäisen pankkiasointi

Viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen voi itse tehdä talletuspankin kanssa talletusta koskevan sopimuksen niistä varoista, jotka hän on esimerkiksi omalla työllään ansainnut tai varoista, joihin hänellä on muu holhoustoimilain mukainen peruste määrätä, sekä tallettaa ja nostaa varoja ja muutoinkin määrätä talletuksesta. Huoltaja voi kuitenkin holhousviranomaisen suostumuksella ottaa talletetut varat hoitoonsa, jos alaikäisen etu sitä vaatii. Nuori voi käyttää näitä varoja pikaraha- tai Visa Electron -kortilla. Vanhemmilla ei ole oikeutta käyttää tätä nuoren omaa tiliä ilman tilinomistajan suostumusta, mutta heillä on kuitenkin oikeus saada tiedot myös tästä tilistä. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, 15:8 §; Osuuspankin www-sivut 2015.)

Alaikäiselle voi lahjoittaa myös niin sanottuja notariaattilahjoja. Notariaattilahjoituksessa pankki ottaa vastaan lahjan lapsen puolesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että alaikäisen nimellä talletetaan pankkiin varoja ja tilissä on ehto, jonka mukaan ainoastaan hänellä itsellään on oikeus nostaa varoja. Lahjan antajalle ei jää oikeutta määrätä lahjoituksesta. Näin talletetuissa varoissa on suppeampi määräysvalta 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä. Varoista vastaavat yhdessä 15 vuotta täyttänyt nuori ja hänen edunvalvojansa. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014; Välimäki 2013, 60.)

4.2 Luvanvaraiset oikeustoimet

Joidenkin päämiehen puolesta tehtävien oikeustoimien on katsottu olevan niin tärkeitä ja merkityksellisiä, että niiden tekeminen pätevästi vaatii holhousviranomaisen luvan. Luvanvaraisia ovat vain holhoustoimilaissa luettelut oikeustoimet. Ainoastaan edunvalvojalla on oikeus hakea lupaa. Lupa kyseisiin oikeustoimiin tulee hakea holhousviranomaiselta ennen oikeustoimen tekemistä. Edunvalvojalla ei ole ilman holhousviranomaisen lupaa:

1. luovuttaa tai vastiketta antamalla hankkia kiinteää omaisuutta tai sellaista maanvuokra- tai muuta käyttöoikeutta rakennuksineen, joka voidaan maanomistajaa kuulematta siirtää kolmannelle;
2. luovuttaa pantiksi omaisuutta tai muulla tavoin perustaa siihen panttioikeutta;
3. luovuttaa kiinteää tai muuta 1 kohdassa tarkoitettua omaisuutta toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta;
4. ottaa muuta lainaa kuin valtion takaamaa opintolainaa taikka sitoutua vekselivastuuseen tai vastuuseen toisen velasta;
5. ryhtyä harjoittamaan elinkeinoa päämiehensä lukuun;
6. tehdä sopimusta avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön perustamisesta taikka tällaiseen yhtiöön liittymisestä;
7. luopua perinnöstä tai luovuttaa päämiehensä perintöosuutta;
8. tehdä sopimusta kuolinpesän yhteishallinnosta;
9. tehdä sopimusta omaisuuden osituksesta tai perinnönjaosta, joka toimitetaan ilman perintökaaren 23 luvussa tarkoitettua pesänjakajaa;
10. luovuttaa tai vastiketta antamalla hankkia osakkeita tai osuuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa tai asumisoikeusasunnoista annetussa laissa (650/1990) tarkoitettua asumisoikeutta;
11. luovuttaa edellisessä kohdassa tarkoitettun oikeuden nojalla hallittua huoneistoa määräaikaikaisella sopimuksella toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta;
12. myydä tai myytäväksi hakkauttaa metsää, ottaa myytäväksi kiveä, soraa, hiekkaa, savea, turvetta tai multaa päämiehen maalta tai luovuttaa oikeutta

sen ottamiseen, jollei se tapahdu holhousviranomaisen hyväksymän omaisuuden hoitosuunnitelman mukaisesti; eikä

13. vastiketta antamalla hankkia sijoituspalveluyrityksistä annetun lain (579/1996) 2 §:ssä tarkoitettuja sijoituskohteita taikka osuuksia yhteisöissä muutamia laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta. (Holhoustoimilaki 442/1999, 34 §.)

Lupaa haetaan maistraatin lupahakemus -kaavakkeella. Hakemukseen tulee liittää oikeustoimikohtaiset liitteet. Esimerkiksi lupahakemukseen asunto-osakkeen hallitsemiseen oikeuttavien osakkeiden luovutuksesta tai hankkimisesta tarvitaan liitteeksi kauppakirjaluonnos, kopio osakekirjasta, LKV-välittäjän antama lausunto kohteen arvosta, mahdollinen kuntoarvio kohteesta, isännöitsijäntodistus, yhtiöjärjestys sekä ostaessa kirjallinen selvitys rahoituksesta. Jos oikeustoimen osapuolena on kuolinpesä, liitteenä tulee olla myös perukirja, sukuselvitys vainajasta sekä mahdollinen testamentti tai avioehtosopimus. (Monttinen 2012, 10.)

Holhousviranomainen voi myöntää luvan, jos lupahakemuksen perusteella pystytään katsomaan, että suunniteltu oikeustoimi on lapsen edun mukainen. Maistraatti tiedustelee ennen luvan antamista 15 vuotta täyttäneen alaikäisen omaa mielipidettä, mikäli mielipide ei tule luotettavasti esiin hakemusasiakirjoista. Ilman tarvittavaa lupaa edunvalvojan tekemä oikeustoimi ei sido päämiestä ellei holhousviranomainen hyväksy sitä edunvalvojan jälkikäteen tekemän hakemuksen perusteella. (Maistraatin www-sivut 2015.)

Holhoustoimilain nojalla holhousviranomainen eli maistraatti määräytyy päämiehen kotikunnan mukaan. Lupaa oikeustoimen tekemiseen haetaan siis pääsääntöisesti siltä maistraatilta, jonka toimialueella lapsi asuu. Jos edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin, lupaviranomaisena on se maistraatti, joka oli valvovana maistraattina silloin, kun edunvalvonta merkittiin holhousasioiden rekisteriin. Jos lupaa haetaan väärästä maistraatista, on lupaviranomaisella velvollisuus opastaa asiakas oikeaan maistraattiin. (Hallintolaki 434/2003, 8 §; Välimäki 2013, 127.)

Turun HAO 19.12.2001 01/0727/2

Y on poikansa P:n edunvalvojana pyytänyt holhousviranomaisen lupaa Asunto Oy -osakkeiden nrot 123-156 ostoon. P:n omistusosuus olisi 52,5 prosenttia ja Y:n 47,5 prosenttia. Maistraatti ei ole myöntänyt lupaa asunto-osakkeiden ostoon P:n omistusosuuden osalta. P:n osuus rahoitettaisiin hänen isänsä jälkeen saamallaan 105 100 markan vakuutuskorvauksella. Y kattaisi oman osuutensa lainavaroin, jolloin osakekirjat jouduttaisiin antamaan pankille lainan maksun vakuudeksi. P:n edun mukaista ei ole sitoa hänen rahojaan yhteisomistussuhteeseen, koska omaisuuden realisointi tulevaisuudessa saattaisi olla hankalaa. Myöskään osakekirjojen panttausta lainan vakuudeksi ei ole pidettävä hänen etunsa mukaisena. Lisäksi maistraatti on todennut, että edunvalvojan on huoltajana ja elatusvelvollisena hankittava alaikäiselle lapselleen koti, ja että päämies ei ole velvollinen rahoittamaan omaa asumistaan. Hänellä oleva varallisuus on sijoitettava johonkin muuhun turvalliseen ja tuottoa tuovaan kohteeseen. Y on vaatinut, että maistraatin päätös on kumottava ja lupa asunto-osakkeiden ostoon myönnettävä. P:n saama vakuutuskorvaus on asunto-osakkeisiin sijoitettuna paremmassa tallessa kuin vapailla rahamarkkinoilla, joihin sisältyy aina riski pääoman menettämisestä. Y on valmis allekirjoittamaan minkä tahansa asiakirjan, jolla hän luopuu omasta osuudestaan asuntoon P:n tullessa täysi-ikäiseksi.

Turun hallinto-oikeus on ratkaisussaan katsonut, että maistraatti on päätöksessään mainitsemillaan perusteilla voinut hylätä hakemuksen. Perusteluina hallinto-oikeus katsoo, että lapsi ei ole velvollinen osallistumaan oman asumisensa rahoitukseen. Lisäksi hallinto-oikeus ei pidä vakuutuskorvauksen sijoittamista lapsen ja hänen huoltajansa yhteiseksi kodiksi tarkoitettuun asuntoon päämiehen edun mukaisena, koska lapsen rahavarojen säilymisestä ei ole riittävää varmuutta eikä niille saada kohtuullista tuottoa. (Turun HAO 19.12.2001 01/0727/2.)

5 LAPSEN TALOUDELLISTEN ASIOIDEN HOITAMINEN

Alaikäisen omaisuus on lailla suojattu. Edunvalvojan tulee huolehtia alaikäisen omaisuudesta. Hänen tulee noudattaa holhoustoimilain määräyksiä alaikäisen varoja hoitaessaan. Tästä johtuen vanhemmat eivät voi käyttää vapaata harkintaa tehdessään lapsen taloudellisia asioita koskevia päätöksiä. Tehtävässään lapsensa edunvalvojana vanhemman tulee tunnollisesti pitää huolta lapsen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. Omaisuudesta saatava hyöty kuuluu ainoastaan lapselle ja hänen hyväkseen, eikä milloinkaan muiden tahojen kuten lapsen läheisten hyväksi. (Maistraatin www-sivut 2015.)

5.1 Lapsen varallisuus

Lapsen varallisuutta ovat muun muassa hänelle annetut lahjat, hänen osuutensa jakamattoman kuolinpesän varoista, hänelle maksettu vakuutuskorvaus, eläketulot, vahingonkorvaus, sijoitusvakuutuksen säästösumma sekä omaisuudesta saatu tuotto, kuten korko-, osinko- ja vuokratulot. Alaikäisen varat on aina sijoitettava lapsen nimissä olevalle pankkitilille tai muuhun tämän nimissä olevaan sijoituskohteeseen, eikä niitä saa sekoittaa toisten varoihin. Vanhemmilla on oikeus käyttää lapsen omaisuutta vain lapsen omaksi hyödyksi tämän tarpeita varten. (Osuuspankin www-sivut 2015.)

5.2 Lapsen tulojen ja varallisuuden vaikutus lapsen elatukseen

Lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Se käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. (Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 1§.) Lapsen huollon taloudellinen perusta muodostuu elatuksesta. Elatusvelvollisuus on ainoastaan lapsen vanhemmilla. Elatusvastuun voidaan katsoa olevan ankara vastuu, koska se seuraa suoraan laista eikä siitä voi vapautua sopimuksella. (Gottberg 2010, 201.)

Vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan sekä seikat, joiden johdosta vanhemmille ei aiheudu lapsen elatuksesta kustannuksia tai ne ovat vähäiset (Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 2§ 2 mom). Lapsen katsotaan kykenevän elättämään itsensä, mikäli hänellä on säännöllisiä ansio- tai pääomatuloja vähintään 700 euroa kuukaudessa tai asuessaan itsenäisesti vähintään 1 000 euroa kuukaudessa (Elatustukilaki 580/2008, 8§ 2 mom). Elatustukilain esitöiden mukaan arvioitaessa lapsen omaa kykyä vastata elatuksestaan huomioon otettavia tuloja ovat palkka- ja yrittäjätulot sekä pääomatulot ja ne huomioidaan bruttomääräisinä. Tulojen tulee olla säännöllisiä, joten satunnaisia tai alle kuusi kuukautta yhdenjaksoisesti kestäviä työsuhteita ei oteta huomioon. Sen sijaan lapsen omaisuus jätetään kokonaan huomioimatta arvioitaessa lapsen kykyä elättää itse itsensä. Lapsella on vanhempansa kuoltua oikeus muun muassa perhe-eläkkeeseen. Sen tarkoituksena on korvata puuttuvaa elatusta. Tästä syystä lapsen saama perhe-eläke pääsääntöisesti voidaan käyttää lapsen elatusmenojen kattamiseen eikä etuuden käytöstä tarvitse tehdä selvitystä holhousviranomaiselle. (HE 49/2008 vp.)

5.3 Lapsen mielipiteen huomioiminen

Ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Jos päämies on alaikäinen, on myös hänen huoltajansa mielipidettä tiedusteltava edellä säädettyin tavoin. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 43 §.)

Holhoustoimilain esitöiden mukaan edunvalvojalle asetetaan velvollisuus tiedustella päämiehensä mielipidettä ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen päämiehen puolesta. Säännöksen tarkoituksena on korostaa edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan merkitystä. Erityisesti on huomattava, että kuulemisvelvollisuus koskee myös niitä tilanteita, joissa päämies on alaikäinen. Lain säädöksessä on huomioitu myös tilanne, jossa lapsen edunvalvojana toimii muu kuin huoltaja. Siinä tarkoitetaan edunvalvojan velvollisuutta pitää yhteyttä alaikäisen huoltajaan. Koska lapsen

varallisuutta koskevat tärkeät päätökset saattavat vaikuttaa myös huoltajan edellytyksiin hoitaa tehtäviään, on katsottu tärkeäksi, että edunvalvoja ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon huoltajan mielipiteen ennen asian ratkaisemista. (HE 146/1998 vp.)

Suomen perustuslaissa on määrätty, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §). Tämän säädöksen mukaan perusoikeudet kuuluvat myös lapsille. Tämä ei kuitenkaan muuta oikeusjärjestykseen sisältyviä sääntöjä oikeustoimikelpoisuudesta. Vaikka perusoikeudet kuuluvat lapsille, on eri asia, kuka käyttää perusoikeuteen kuuluvaa puhevaltaa lapsen puolesta. Perustuslakisäännöksen sanamuoto, jonka mukaan lasten ”tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti” voidaan katsoa perustuslaintasoisena vahvistuksena sille lähtökohdalle, ettei lapsi itsenäisesti määrää kaikkien perusoikeuksiensa käytöstä. (Hallberg, Karapuu, Scheinin, Tuori & Viljanen 1999, 250.)

Yleissopimuksessa lapsen oikeuksista on sovittu, että lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, taataan oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12 artikla.) Artikla sisältää velvollisuuden ottaa lapsen näkemys huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, siis pelkkä näkemysten selvittäminen ei riitä. Lapsen osallisuudesta olisikin parempi käyttää ilmaisua lapsen oikeus vaikuttaa. Edellä mainitulla velvollisuudella ei tarkoiteta, että lapsella olisi päätösvalta ja vastuu asioista. Velvoite korostaa lapsen itsemääräämisoikeutta, joka tulee nähdä lapsen iän ja kehityksen mukaan vahvistuvana oikeutena. Tällä siirretään asteittain päätösvaltaa lapsen oikeuksien käyttämisestä huoltajalta lapselle itselleen täysi-ikäisyyteen mennessä. (Hakalehto-Wainio 2013, 39-42.)

5.4 Edunvalvojan lahjoituskielto

Edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta (Laki holhoustoimesta 442/1999, 32 §). Jos päämies tahtoo antaa lahjan, joka on olosuhteisiin nähden ta-

vanomainen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäinen, edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi toteutua (Laki holhoustoimesta 442/1999, 38 §). Edunvalvojan lahjoituskielto on ehdoton ja tästä syystä lakiin on otettu säännös päämiehen mahdollisuudesta antaa lahja. Lailla ei ole haluttu estää päämiehen mahdollisuutta halutessaan antaa esimerkiksi tavanomainen merkkipäivälahja. Näin myös lapsella on oikeus käyttää varallisuuttaan esimerkiksi syntymäpäivälahjan antamiseen niin halutessaan. Lahjan tulee olla kuitenkin taloudelliselta merkitykseltään vähäinen. (HE 146/1998 vp.)

5.5 Holhousasioiden rekisteri

Holhousviranomaiset sekä Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimiva maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ylläpitävät valtakunnallista holhousasioiden rekisteriä. Rekisteriä ylläpidetään edunvalvojan toiminnan valvomiseksi ja kolmansien osapuolten oikeuksien turvaamiseksi. Tietojen luovuttamisesta holhousasioiden rekisteristä päättävät maistraatit. (Väestörekisterikeskuksen www-sivut 2013.)

Kun alaikäisen edunvalvojaksi määrätään muu henkilö kuin lapsen vanhempi, alaikäisen edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin (Holhoustoimilaki 442/1999, 65 §). Kun huoltaja toimii lapsen edunvalvojana, lapsen edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin silloin, kun alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä ja hänen osuutensa pesän varoista vainajan tai pesän velkoja siitä vähentämättä ylittää 20 000 euroa tai alaikäisellä on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, jonka määrä alaikäisen velkoja siitä vähentämättä ylittää 20 000 euroa. Lain säätäjä on pitänyt tarpeellisenä asettaa euromääräiset rajat velkoja vähentämättä, jotta edunvalvojan toimintaa valvotaan tällaisessa tapauksessa, koska alaikäisen pesäosuuden tai omaisuuden suuruus saattaa tällöin olennaisesti riippua tavasta, jolla velkojen maksu järjestetään. Alaikäisen edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin myös, vaikka omaisuuden tai pesäosuuteen kuuluvien varojen määrä ei ylitä 20 000 euroa, jos siihen on erityistä syytä. Tällaisia erityisiä syitä voi olla esimerkiksi alaikäisen kuolinpesäosuutta koskeva edunvalvonta, jos kuolinpesään kuuluu huomattava määrä sellaista omaisuutta, esimerkiksi tekijänoikeuksia, jonka arviointi on epävarmaa. Erityisen syyn edunvalvonnan rekisteröinnille muodostaa

myös esimerkiksi alaikäisen joutuminen velkajärjestelyyn. Tällöin holhousviranomainen voi vuositilien avulla valvoa sitä, että maksuohjelmaa noudatetaan alaikäisen parhaaksi. (HE 145/1998 vp, 66 §; Laki holhoustoimesta annetun lain muuttamisesta 122/2011, 66 §.)

Alaikäisen edunvalvonta, joka on merkitty holhousasioiden rekisteriin siitä syystä, että omaisuuden arvo ylittää 20 000 euroa, voidaan poistaa rekisteristä, jos alaikäisen pesäosuuden tai omaisuuden arvo on pysyväisluonteisesti vähentynyt 15 000 euroon tai sitä pienemmäksi. Edunvalvontaa ei kuitenkaan voida poistaa rekisteristä, jos omaisuuden vähentyminen on aiheutunut edunvalvojan toimenpiteistä, jotka eivät ole alaikäisen edun mukaisia, tai jos edunvalvonnan säilyttämiseen rekisterissä on muutoin erityistä syytä. Alaikäisen pesäosuuden arvo voi pienentyä esimerkiksi siitä syystä, että kuolinpesä jaetaan ja jako-osuudesta vähennetään vainajan tai pesän velka. Alaikäisen omaisuuden arvo saattaa laskea esimerkiksi siitä syystä, että varat on sijoitettu rahasto-osuuksiin tai osakkeisiin, joiden arvo muuttuu suhdanteiden mukaan. Tällöin arvон muutos ei ole pysyvää. Tätä ajatellen on ero alaikäisen edunvalvonnan rekisteröintiin johtavan varallisuusrajan välillä oltava riittävän suuri (5000 euroa), jotta omaisuuden arvon vaihtelu ei johtaisi toistuviin muutoksiin alaikäisen edunvalvonnan rekisteröinnissä. (HE 203/2010 vp, 66a §; Laki holhoustoimesta annetun lain muuttamisesta 122/2011, 66a §.)

Helsingin HAO 16.2.2009 09/0141/2

A on alaikäisten lastensa B:n, C:n ja D:n lakimääräisenä edunvalvojana vaatinut alaikäisen edunvalvonnan rekisterimerkinnän poistamista holhousasioiden rekisteristä.

Helsingin hallinto-oikeus on antanut päätöksen asiassa, joka koskee valitusta maistraatin päätöksestä alaikäisten rekisterimerkinnän poistamisesta holhousasioiden rekisteristä. Kyseisessä tapauksessa lapset ovat olleet isänsä kuolinpesän osakkaita ja heidät on merkitty holhousasioiden rekisteriin, koska heidän jokaisen osuus kuolinpesän varoista velkoja vähentämättä oli yli 15.000 euroa (vuonna 2007) perukirjan mukaan. Sittemmin pesä on jaettu eikä heillä ole muuta varallisuutta kuin jako-osuus, joka on noin 800 euroa. Maistraatti on hylännyt hakemuksen. Perusteluina maistraatti on esittänyt, ettei holhoustoimilakiin sisälly säännöksiä siitä, millä edellytyksillä hol-

housasioiden rekisteriin tehty merkintä voitaisiin poistaa rekisteristä. Hallinto-oikeus kumoaa maistraatin päätöksen ja palauttaa asian maistraatille käsiteltäväksi henkilötietolain 29 §:n mukaisena hakemuksena. Vuonna 2011 astui voimaan Laki holhous-toimesta annetun lain muuttamisesta 122/2011 ja sen 66a §:ssä säädetään alaikäisen rekisterimerkinnän poistamisesta holhousasiainrekisteristä. Nykyään rekisterimerkinnän poistamisesta on siis säädetty nimenomaisesti laissa. (Helsingin HAO 16.2.2009 09/0141/2; Laki holhous-toimesta annetun lain muuttamisesta 122/2011, 66a §.)

5.6 Varallisuuden ilmoittaminen maistraattiin

Maistraatti tehtävänä on valvoa, miten edunvalvoja hoitaa päämiehen omaisuutta. Jotta maistraatti voi valvontatehtäväänsä suorittaa, maistraatilla pitää olla tieto niistä varoista, jotka päämiehellä on edunvalvontatehtävän alkaessa. Tästä syystä edunvalvoja on velvollinen laatimaan päämiehen varoista omaisuusluettelon, jonka hän antaa maistraatille edunvalvonnan alkaessa. Luettelon ja vuositilien avulla maistraatti voi valvoa päämiehen varallisuuden muutoksia ja edunvalvojan toimintaa. (Välimäki 2013, 164.)

Ilmoitus lapsen kotikunnan toimivaltaiselle maistraatille on oma-aloitteisesti tehtävä aina, kun lapsi saa omaisuutta, jos lapsen koko varallisuuden määrä omaisuuden saamisen jälkeen ylittää 20 000 euroa. Ilmoitusvelvollisuus on edunvalvojalla eli käytännössä yleensä huoltajilla. Maistraatti saa myös viran puolesta ilmoituksen tiettyistä alaikäisen saamista omaisuuseristä. Tällainen on esimerkiksi vakuutuskorvaus, jos korvauksen kokonaissumma on yli 1 000 euroa ja korvaus käsittää muun suorituksen kuin vakuutustapahtuman aiheuttamien kustannusten tai varallisuuden menetyksen korvaamisen (Vakuutuslaki 543/1994, 70 §). Maistraatilla on oikeus pyynnöstä saada tietoja lapsen varallisuudesta myös Kansaneläkelaitokselta, eläkeyhtiöistä ja pankeista (Holhouslakilaki 442/1999, 90 §). Vaikka omaisuuden määrä olisi alle 20 000 euroa, edunvalvojan on annettava selvitys lapsen omaisuudesta, jos maistraatti sitä viran puolesta pyytää (Maistraatin www-sivut 2015).

Edunvalvojan, joka yleisimmin on myös lapsen vanhempi, on annettava luettelo saadusta omaisuudesta maistraatille kolmen kuukauden kuluessa omaisuuden saamisesta, tai maistraatin kirjeessä tai päätöksessä erikseen antamassa määräajassa. Kun alaikäinen tulee kuolinpesän osakkaaksi, edunvalvojan on aina toimitettava maistraatille jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on toimitettu (Holhoustoimilaki 442/1999, 48 §). Jos lapsi saa myöhemmin lisää omaisuutta, tulee se ilmoittaa maistraatille kuukauden kuluessa saannosta. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös sellaisia oikeuksia ja etuuksia, jotka ovat ehdollisia tai aikamääräyksestä riippuvaisia ja joista edunvalvoja ei voi vielä määrätä. Sen sijaan toistuvaissuorituksia, jotka päämies saa tietyn, holhousviranomaisen tiedossa olevan oikeuden nojalla, kuten eläkkeet ja elatusavut, ei tarvitse erikseen ilmoittaa. (HE 146/1998 vp, 48 §.)

Helsingin HAO 27.4.2001 01/0268/2

Maistraatti on 11.4.2000 päättänyt, että alaikäisen A:n edunvalvonta merkitään holhousasioiden rekisteriin. L:n ja P:n on viimeistään 11.7.2000 annettava maistraatille luettelo hoidettavanaan olevasta A:n omaisuudesta. Maistraatin saaman tiedon mukaan A omistaa Basswaren ja Meritan osakkeita. Edellä mainitun omaisuuden määrä ei ole pidettävä arvoltaan vähäisenä. P on vaatinut hallinto-oikeudessa ensisijaisesti, että maistraatin päätös on kumottava kokonaisuudessaan. Toissijaisesti P vaatii, että edunvalvojat vapautetaan vuositilin tekovelvollisuudesta ja heidät määrätään tekemään ainoastaan lopputilitys. Perheen laillisen verosuunnittelun ja nettotulojen kannalta oli parempi, että A:lle lahjoitettiin osa P:n omistamista osakkeista. P on hoitanut omaisuutta A:n eduksi siten, että lahjoituksen arvo on kasvanut monisatakertaiseksi ilman erillistä tilintekoa holhousviranomaisille.

Helsingin hallinto-oikeus on jättänyt ratkaisussaan vaatimuksen vuositilin tekemisen vapautuksesta tutkimatta ja muutoin hylännyt valituksen. Perusteluina hallinto-oikeus on esittänyt, että se ei ota ensi asteena tutkittavakseen vapautusta vuositilin antamisesta, vaan sitä pitää hakea maistraatilta. Koska lapsen omaisuuden arvo ylitti asetuksessa holhoustoimesta mainitun rajan, edunvalvonta tuli merkitä holhousasioiden rekisteriin. (Helsingin HAO 27.4.2001 01/0268/2.)

Vaasan HAO 17.5.2010 10/0261/3

Maistraatti on päättänyt, että alaikäisen X:n edunvalvonta merkitään holhousasioiden rekisteriin. A:n ja B:n on viimeistään 7.4.2009 annettava maistraatille luettelo hoidettavanaan olevasta X:n omaisuudesta. Samoin edunvalvojien tulee vuosittain antaa tili holhousviranomaisena toimivalle maistraatille. Ensimmäinen tili tulee antaa ajalta 7.1.-31.12.2009. Perusteluinaan maistraatti on todennut, että maistraatille toimitetun vakuutusyhtiön korvausilmoituksen mukaan edunvalvojilla on hoidettavanaan alaikäisen omaisuutta, jonka määrä ei ole vähäinen.

Tapauksessa huoltajat ovat vaatineet maistraatin päätöksen kumoamista tilivelvollisuuden osalta ja valtuutusta käyttää lapsen saama liikenneonnettomuuteen perustuva vakuutuskorvaus ilman tilivelvollisuutta maistraattiin. Huoltajat ovat perustelleet vaatimustaan sillä, että vakuutuskorvauksena maksettu hoitotuki on huoltajien palkkaa lapsensa hoidosta. Hallinto-oikeus on hylännyt valituksen. Perusteluina hallinto-oikeus lausuu, että liikennevakuutuksen hoitotukea koskevasta lisäselvityksestä ilmenee, että lapselle suoritettava hoitotuki kuuluu vammautuneelle itselleen. Koska lapsen omaisuus on ylittänyt asetuksessa mainitun rajan, tulee edunvalvonta merkitä holhousasioiden rekisteriin ja huoltajat ovat velvollisia antamaan luettelon omaisuudesta sekä vuositilin. (Vaasan HAO 17.5.2010 10/0261/3.)

5.7 Edunvalvojan tilivelvollisuus

Edunvalvoja on velvollinen säilyttämään lapsen omaisuuden hoitoon liittyvät tiliotteet, tositteet ja asiakirjat. Jos alaikäisen varallisuus koostuu monenlaisista sijoituksista tai jos hän on osakkaana kuolinpesässä, on edunvalvojan syytä neuvotella maistraatin kanssa sopivasta kirjanpitolavasta. Sellaisessa tilanteessa, jossa lapsen edunvalvonta on aiemmin jätetty merkitsemättä holhousasioiden rekisteriin, vaikka se lain mukaan olisi pitänyt rekisteröidä, maistraatti voi asian tultua heidän tietoonsa vaatia tilin tekemistä ja antamista viime kädessä pakkokeinoin. Vaikka huoltajalla ei olisi tilivelvollisuutta, asiakirjojen ja tositteiden säilyttäminen on tarpeellista, jotta huoltaja voi aikanaan selvittää täysi-ikäiselle lapselle, miten hän on hoitanut lapsen omaisuutta tämän alaikäisyyden aikana. (Maistraatin www-sivut 2015.)

Edunvalvoja, jonka tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitamista, on velvollinen pitämään kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Jos alaikäisen edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin, ovat hänen huoltajansa velvollisia antamaan vuositilin maistraattiin. Tilikausi on yleensä kalenterivuosi. Vuositiliositteineen on annettava maistraatille tarkastettavaksi kolmen kuukauden sisällä tilikauden päättymisestä. Vuositilissä on esitettävä varat ja velat tilikauden alussa ja lopussa, tilikauden aikana niissä tapahtuneet muutokset, lapsen puolesta tehdyt merkittävät oikeustoimet sekä muut vastaavat toimenpiteet, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan. Maistraatti palauttaa tositteet huoltajalle säilytettäväksi. (Holhoustoimilaki 442/1999, 50 §-55 §.)

Jos omaisuudesta annetusta luettelosta tai vuositilistä käy ilmi, että päämiehellä ei ole omaisuutta tai että edunvalvojan hoidettavana olevan omaisuuden määrä on vähäinen, holhousviranomaisen voi määrääjäksi tai toistaiseksi vapauttaa edunvalvojan velvollisuudesta antaa vuositili tai määrätä tilikauden vuotta pitemmäksi. Holhousviranomaisen voi muuttaa edellä tarkoitettua päätöstään, jos se havaitaan tarpeelliseksi. Vapautus saattaisi käytännössä tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun alaikäisen edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin sillä perusteella, että alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä, jonka varojen määrä ei ole vähäinen. Jos perittävällä kuitenkin oli velkoja tai jos lopullinen perintöosuus muusta syystä jäi vähäiseksi, ei edunvalvojaa ole yleensä syytä rasittaa vuosittaisilla tilityksillä. Vapauttaminen koskisi ainoastaan velvollisuutta antaa vuositili. Päätöstilin antamisesta ei voitaisi myöntää vapautusta, joten vähäisenkin omaisuuden hoito olisi tällä tavoin viranomaisen valvonnassa. (HE 146/1998 vp, 53 §; Holhoustoimilaki 442/1999, 53 §.)

Lisäksi vapautus tai tilikauden pidennys voitaisiin myöntää, jos omaisuuden säilyminen on turvattu sijoittamalla omaisuus niin sanotulle estotilille, jolta sijoitusta ei voida nostaa eikä siirtää muualle eikä myöskään sijoituksen ehtoja muuttaa ilman holhousviranomaisen suostumusta. Estotiliä voitaisiin käyttää siinä laajuudessa kuin ehtojen käyttö on pankkitoiminnassa mahdollista. Nykyisin ehtojen käyttö on mahdollista vain talletustilien yhteydessä. Arvo-osuustileihin ja rahasto-osuuksiin ehtoa ei sitä vastoin voida liittää. Edunvalvojan ei kannata avata estotiliä, ellei hän samassa yhteydessä hae ja saa maistraatilta päätöstä vuositilivelvollisuuden helpotuksesta. Jos

tilivaroja joudutaan nostamaan usein, estotiliä ei ole järkevä käyttää, koska maistraatin lupa on maksullinen ja sen saaminen vie oman aikansa. Estotili ja siihen liittyvä maistraatin päätös tilivapautuksesta sopivat esimerkiksi tilanteeseen, jossa alaikäinen lapsi perii varoja tai saa vakuutuskorvauksen ja saadut varat sijoitetaan estotilille odottamaan lapsen tuloa täysi-ikäiseksi. (HE 203/2010 vp, 53 §; Osuuspankin www-sivut 2011.)

5.8 Edunvalvojan palkkio

Alaikäisen vanhemmalla, joka toimii hänen edunvalvojanaan, on oikeus saada alaikäisen varoista korvaus tarpeellisista kuluistaan (Holhoustoimilaki 442/1999, 44 §). Kuluilla tarkoitetaan tarpeellisia kustannuksia, joita edunvalvojalle on aiheutunut hänen hoitaessaan alaikäisen omaisuutta tai muuten valvoessaan alaikäisen etuja tämän varallisuutta koskevissa asioissa. Kulujen tarpeellisuutta tulee arvioida tehtävän vaatimuksien mukaan. Jos edunvalvoja aiheuttaa liian kalliita kuluja, hän joutuu kärsimään liikakulut vahinkonaan. Huoltajaedunvalvojalla ei sitä vastoin ole oikeutta palkkioon. Lasten edunvalvonta on luonteeltaan sellainen huoltajan velvollisuus, josta tulee huolehtia palkkiotta. Edunvalvojan on toimitettava maistraatille vuosi- ja päätöstilin yhteydessä erittely perimistään kulukorvauksista. (HE 146/1998 vp, 44 §; Välimäki 2013, 182.)

5.9 Edunvalvonnan päättyminen

Alaikäisyyteen perustuva vajaanvaltaisuus päättyy, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta. Vanhempien edunvalvojatehtävä päättyy siis lapsen tultua täysi-ikäiseksi. Tällöin edunvalvoja on velvollinen luovuttamaan vallinnassaan olleen omaisuuden sille, jolle omaisuus kuuluu. Alaikäisen edunvalvonnan päättyttyä omaisuus tulee luovuttaa nuorelle itselleen. Edunvalvojan on tehtävänsä päättyttyä annettava myös päätöstili maistraatille tarkastettavaksi. Päätöstilin sisältö on sama kuin vuositilinkin ja se on annettava niin pian kuin se on mahdollista ottaen huomioon omaisuuden määrä ja laatu. Maistraatti tarkastaa päätöstilin ja luovuttaa jäljennöksen päätöstilistä mahdollisine huomautuksineen sille, jolla on oikeus vastaanottaa päämiehen omaisuus. Alaikäisen edunvalvonnan päättyessä maistraatti luovuttaa asiakirjat täysi-ikäiseksi tulleelle

nuorelle. Vastaanottajalla on oikeus saada myös vuosi- ja päätöstileihin liittyvät tositteet ja asiakirjat nähtäväkseen. Näiden dokumenttien perusteella vastaanottaja voi arvioida, voidaanko tili hyväksyä vai onko edunvalvojaa vastaan ryhdyttävä toimenpiteisiin. (Välimäki 2013, 172-173.)

Tositteiden säilyttämismvastuu on koko edunvalvonnan ajan edunvalvojalla. Säilyttämismvastuu kestää kunnes vahingonkorvauskanteen nostamiselle varattu aika on kulunut umpeen. Vahingonkorvauskanne, joka perustuu edunvalvojan toimintaan, on pantava vireille vuoden kuluessa siitä, kun holhousviranomaisen on luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin oikeutetulle. Jos kanne on nostettu, tositteet ja asiakirjat tulee säilyttää kunnes asiasta on annettu lainvoimainen ratkaisu. Tämän jälkeen päämiehellä on oikeus saada tositteet ja asiakirjat itselleen. Tositteiden säilyttämismvelvollisuus palvelee edunvalvonnan kumpaakin osapuolta. Päämies voi tositteiden perusteella tarkastaa, onko edunvalvontaa hoidettu asianmukaisesti. Toisaalta edunvalvoja voi tositteilla suojautua aiheettomia huolimattomuussyytöksiä vastaan. Säilyttämismvastuu on asetettu edunvalvojalle juuri hänen suojaamissyistä. (Holhous-toimilaki 442/1999, 54 §, 61 §; Välimäki 2013, 174.)

6 UUDEN EDUNVALVOJAN TAI EDUNVALVOJAN SIJAISEN MÄÄRÄÄMISTILANTEET

Vajaavaltaisella tulee olla aina edunvalvoja. Jos vajaavaltainen on jostakin syystä ilman edunvalvojaa, tuomioistuimen on määrättävä hänelle edunvalvoja. Tietyissä tilanteissa edunvalvoja on esteellinen toimimaan päämiehensä edustajana. Jos edunvalvojan tulisi edustaa itseään ja päämiestään samassa oikeustoimessa, houkutus tämän aseman väärinkäyttöön on olemassa. Oikeusjärjestys ei anna suojaa näin tehdyn oikeustoimen tekemiseen. Siksi laissa on säädetty edunvalvojan sijaisen määräämisestä. Tällöin edunvalvoja sijainen määrätään hoitamaan tiettyä oikeustointia ja varsinkin edunvalvoja jatkaa edelleen päämiehen asioiden hoitajana muissa asioissa. (Kangas 2013, 182.)

6.1 Uuden edunvalvojan määrääminen

Jos alaikäinen tai henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, on edunvalvojan kuoleman tai muun syyn johdosta ilman edunvalvojaa, tuomioistuimen on määrättävä hänelle edunvalvoja. Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. (Holhoustoimilaki 442/1999, 7 §.)

Vanhemman kuoleman johdosta uutta edunvalvojaa ei tarvitse määrätä lapselle, jos toinen huoltajavanhempi on elossa. Elossa oleva huoltajavanhempi jatkaa edunvalvojan tehtäväänsä yksin. Jos edunvalvoja on määrättävä, se kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan. Hakijoina voivat olla muun muassa maistraatti, kunnan sosiaaliviranomainen tai alaikäisen läheinen. (HE 146/1998 vp, 7 §; Välimäki 2013, 66.)

6.2 Edunvalvojan sijaisen määräämistilanteet

Jos edunvalvoja on jäävi edustamaan päämiestä, oikeustoimi ei sido päämiestä. Sitomattomuus voi aiheuttaa monenlaisia hankaluuksia ja ikäviä jälkiselvittelyjä. Tästä syystä laissa on säädetty edunvalvojan sijaisen määräämisestä ja sijaisen oikeudesta edustaa päämiestä tietyssä oikeustoimessa ja näin saada aikaiseksi päämiestä sitova oikeustoimi. Edunvalvojan sijaisen voi määrätä maistraatti, jos sijaisen määräämistä hakee edunvalvoja itse. Jos sijaisen määräämistä hakee joku muu, määrääminen kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan. Sijaisen määräämistä voivat hakea edunvalvojan lisäksi päämiehen läheinen, maistraatti tai kunnan sosiaaliviranomainen. Hakijana voi olla myös pesänjakaja, jos edunvalvojan sijaista tarvitaan osituksen tai perinnönjaon toimittamiseksi. (Välimäki 2013, 104.)

6.2.1 Edunvalvojan esteellisyys

Edunvalvojan esteellisyydestä edustaa päämiestään säädetään laissa niin, että edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään, jos vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö taikka joku, jota edunvalvoja edustaa. Jos sisaruksilla on yhteinen edunvalvoja, hänellä on kuitenkin valta edustaa sisarusia perinnönjaossa, jos näiden edut eivät ole perinnönjaossa esitettyjen vaati-

musten tai muiden jakoon liittyvien seikkojen johdosta ristiriidassa keskenään. Edunvalvoja ei saa myöskään edustaa päämiestään silloin, kun edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut saattavat muusta syystä joutua asiassa ristiriitaan keskenään. Jos lapsen vastapuolena on edunvalvojan puoliso, esteellisyyden perusteena on edunvalvojan ja vastapuolen avio- tai avoliitto tai rekisteröity parisuhde. Alaikäisen vanhempi saa sen sijaan edustaa lastaan kuitenkin oikeustoimessa, jossa vastapuolena on lapsen lähisukulainen. Tämä poikkeus perustuu olettaamaan, että vanhemman ja lapsen edut eivät ole ristiriidassa. Mutta jos vanhemman ja lapsen edut saattavat joutua ristiriitaan, vanhempi on jäävi hoitamaan oikeustoimea lapsen puolesta. (Holhoustoimilaki 442/1999, 11 §, 12 §, 32 §; Välimäki 2013, 101.)

Edunvalvojan esteellisyytilanteet voidaan jakaa kahteen ryhmään sen perusteella, mikä asia aiheuttaa esteellisyyden. Ensimmäisenä eturistiriita voi syntyä edunvalvojan ja päämiehen välille. Toisena esteellisyyden perusteena on edunvalvojan edustaman usean päämiehen keskinäinen eturistiriita. Kun tarkastellaan esteellisyyttä muodollisella perusteella eli edunvalvojan esteellisyys perustuu pelkästään päämiehen vastapuoliasemaan, ei ole merkitystä sillä, ovatko osapuolten edut asiallisesti ristiriidassa keskenään. Jotta henkilösuhteessa voi syntyä esteellisyysskysymys, toisen henkilön on oltava kyseisessä oikeustoimessa päämiehen vastapuoli. Päämiehen vastapuoli ei voi olla henkilö, joka on riidatta päämiehen myötäpuoli. Riippuu kuitenkin oikeustoimesta ja edustustilanteesta, mitä vasta- ja myötäpuolella tarkoitetaan. Vastapuoliasemaa arvioidessa huomioidaan oikeustoimityyppi ja siinä normaalisti vallitsevat vastapuoliasetelmat. Luovuttaja ja luovutuksen saaja ovat vastapuolia luovutusoikeustoimessa. Sen sijaan useat luovutuksensaajat ovat keskenään myötäpuolia. Jos vanhempi edustaa useampaa lastaan lahjan saajina, jossa kaikkien lasten oikeudet ovat yhtäläiset, lapset ovat keskenään myötäpuolia. Jos lapsen vanhempi lahjoittaa lapselle omaisuutta tavanomaista lahjaa suuremman määrän, tulee lapselle määrätä edunvalvojan sijainen ottamaan lahjan vastaan lapsen puolesta. (Välimäki 2013, 99-100.)

Alaikäisten lasten huoltajan toimiminen lastensa edunvalvojana saattaa aiheuttaa lasten keskinäisen eturistiriidan oikeustoimissa. Sellaisessa tilanteessa huoltaja ei voi edustaa vastapuolina olevia lapsiaan. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi sisarusten välisessä luovutusoikeustoimessa. Sisarusten välistä eturistiriitatilannetta ei

ratkaise se, että toinen huoltajista edustaisi toista lasta ja toinen huoltaja toista lasta, koska edunvalvojien on toimittava yhdessä. Vanhemmat eivät voi jakaa keskinäisellä sopimuksella edunvalvontatehtäviään. Tehtävien jakaminen on mahdollista vain tuomioistuimen päätöksellä. (Välimäki 2013, 103-104.)

6.2.2 Edunvalvojan sijaisen määrääminen tiettyä oikeustointia varten

Edunvalvojan sijaisen määräys voidaan rajoittaa tarvittaessa koskemaan ainoastaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Tällainen määräys saattaa olla tarkoituksenmukainen esimerkiksi silloin, kun edunvalvojan esteellisyys koskee ainoastaan määrättyä oikeustointia tai asiaa. Sijainen, jonka tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitamista, on myös velvollinen vuosittain tekemään hoidostaan tilin, ja tehtävänsä päättyessä antamaan päätöstilin edunvalvojia koskevien säännösten mukaisesti. (HE 146/1998 vp, 11§.)

KKO: 2002:64

Lasten isä oli ostanut vuonna 1960 omilla varoillaan alaikäisten lastensa nimiin määräalan ilman, että lapsia oli edustanut uskottu mies. Myöhemmin vuonna 1965 isä oli yhdessä alaikäisten lasten toisen holhoojan kanssa myynyt määräalan. Ostaja myi vuonna 1971 määräalan edelleen henkilölle, joka haki määräalaan kuulutuslainhuutoa vuonna 1998. Vasta lainhuutoasiaa käsiteltäessä täysi-ikäisiksi tulleet lapset saivat tietää yli 30 vuotta sitten heidän nimissään tapahtuneista määräalan ostamisesta ja myymisestä. Kysymys on lasten ja lainhuudon hakijan oikeudesta määräalaan.

Tapauksessa täysi-ikäiseksi tulleet lapset vaativat käräjäoikeudessa, että lainhuutoa ei tule myöntää, koska vuonna 1965 tehty määräalan kauppa oli pätemätön sen johdosta, ettei kauppaan ollut saatu tuomioistuimen lupaa. Samalla he pyysivät, että sanottu kauppa julistetaan pätemättömäksi. Lainhuudon hakija vaati kanteen hylkäämistä, koska isä oli ostanut määräalan omilla varoillaan eikä lapsien edustajana ollut uskottu mies vastaanottamassa lahjaa. Käräjäoikeus hylkäsi kanteen ja vahvisti, että määräala kuuluu lainhuudon hakijalle. Käräjäoikeus perusteli tuomion sillä, että koska

lapsia ei ollut edustanut lahjoitusoikeustoimessa uskottu mies, omistusoikeus ei ollut siirtynyt lapsille. Tämän vuoksi tuomioistuimen myyntiluvan puuttuminen ei tehnyt vuonna 1965 tehtyä kauppaa mitättömäksi. (KKO:2002:64.)

Lapset valittivat päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeus kumosi kärjäoikeuden päätöksen ja julisti vuonna 1965 tehdyn kaupan lasten omistamien osuuksien osalta mitättömäksi. Perusteluna hovioikeus katsoi, että lapset ovat täysi-ikäisiksi tultuaan ja saatuaan tiedon kiinteistönkaupasta hyväksyneet kaupanteossa saamansa kauppahintaa vastaavan rahalahjan. Koska vuonna 1965 tehtyyn kauppaan ei haettu tuomioistuimen lupaa, kauppa on mitätön. Lapset eivät ole myöskään täysi-ikäiseksi tultuaan hyväksyneet kauppaa. Lainhuudon hakija valitti korkeimpaan oikeuteen ja vaati hovioikeuden päätöksen kumoamista ja että asia jätetään kärjäoikeuden tuomion varaan. (KKO:2002:64.)

Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja jätti asian kärjäoikeuden tuomion varaan. Korkein oikeus perusteli ratkaisua sillä, että lapsille ei määrätty uskottua miestä vastaanottamaan määräälan ostamiseen tarvittavia rahavaroja eikä rahalahjoitusta koskevaa puutetta korjattu ennen vuonna 1965 tehtyä kauppaa. Isän menettely huomioon ottaen ei voitu päätellä hänen tarkoituksenaan olleen määräälan ostaessaan, että määrääla tulisi lasten omaksi lahjana häneltä. Lapset eivät ole siten saaneet omistusoikeutta määräälaan, eikä sillä, että lapset ovat täysi-ikäisiksi tultuaan ilmoittaneet hyväksyvänsä varojen lahjoituksen, ole merkitystä tässä suhteessa. Vanhemmat olivat siis oikeutetut myymään määräälan. Tämän vuoksi vuonna 1965 tehty kauppa ei ole mitätön sillä perusteella, ettei siihen ole lasten puolesta haettu lupaa tuomioistuimesta. Asian ovat ratkaisseet viisi oikeusneuvosta. Heistä kaksi ja lisäksi esittelijä ovat olleet erimieltä ratkaisusta. (KKO:2002:64.)

6.2.3 Edustaminen perinnönjaossa

Perinnönjaossa osakkaat ovat yleensä toistensa vastapuolia, koska toimituksessa kaikki osakkaat eivät voi saada kaikkea tasapuolisesti. Holhustoimilakiin on otettu erityissääntely tilanteita varten, jossa perinnönjaon osakkaina on alaikäisiä lapsia. Erityissääntely mahdollistaa huoltajan toimimaan alaikäisten lastensa edunvalvojana

perinnönjaossa, mikäli lasten edut eivät ole keskenään ristiriidassa. Ilman erityissääntelyä huoltaja olisi muodollisen asemansa vuoksi aina jäävi edustamaan kaikkia alaikäisiä lapsiaan, vaikka lasten keskinäiset edut eivät tosiasiaassa olisikaan ristiriidassa. Jos kuitenkin lasten edut ovat keskenään ristiriidassa, huoltaja on jäävi heitä kaikkia edustamaan. Eturistiriita voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa yhden lapsen hyväksi on tehty testamentti ja testamentin pätevyydestä tai tulkinnasta syntyy ongelmia. Erityissäännös koskee ainoastaan tilanteita, joissa kumpikaan huoltajista ei ole kuolinpesän osakkaana. Jos huoltaja on myös osakkaana kuolinpesässä, huoltajat eivät voi edustaa lapsiaan huoltajan osakkuusaseman vuoksi. (Välimäki 2013, 103.)

Kuolinpesän osakkaat voivat tehdä sopimusjaon, vaikka joku kuolinpesän osakkaista olisi alaikäinen. Alaikäinen tulee olla asiallisesti edustettuna kuolinpesässä. Jos kumpikaan lapsen vanhemmista ei itse ole kuolinpesän osakas eikä sisarusten etujen välillä ole ristiriitaa, vanhemmat voivat edustaa useampiakin sisaruksia. Jos lapsella on kaksi huoltajaa, kutsu kaikkiin perinnönjakoneuvotteluihin tulee lähettää molemmille huoltajille. Jos huoltajat tai toinen heistä on saman kuolinpesän osakkaana, lapselle tulee aina hakea edunvalvojan sijainen. Edunvalvojan sijaisen määräämistä tulee hakea maistraatilta. Jos hakijana on huoltaja, maistraatilla on kelpoisuus määräyksen antamiseen, muun hakijan ollessa kyseessä, sijaisen määräämisestä päättää tuomioistuim. (Aarnio & Kangas 2009, 1336-1337.)

Ennen jaon suorittamista, maistraatilta on haettava lupa jakoon perinnönjakoluonnoksen perusteella, jotta jako on pätevä. Luvan voi hakea vain lapsen edunvalvoja eli käytännössä huoltaja tai edunvalvojan sijainen. Maistraatin lupaa jaon suorittamiseen ei tarvita, jos kuolinpesän jaon suorittaa pesänjakaja. Pesänjakaja voi hakea edunvalvojan sijaisen määräämistä lapsille, jos pesänjakajan käsityksen mukaan sisarusten edut saattavat joutua perinnönjaossa ristiriitaan keskenään. Kun lapsi on ollut lain mukaisesti oikein edustettuna perinnönjaossa, alkaa jaon moiteaika kulua lapsenkin kohdalla. Jos edunvalvojan sijaisen määrääminen jätetään tekemättä, vaikka se lain mukaan olisi tullut tehdä, jakoa rasittaa edustusvallan puutteesta aiheutuva pätemättömyys. Lapsi voi täysi-ikäiseksi tultuaan vaatia jaon julistamista pätemättömäksi. Kanne on nostettava kohtuullisessa ajassa täysivaltaiseksi tulosta lukien. (Aarnio & Kangas 2009, 1336-1340.)

6.2.4 Edunvalvojan sairastuminen

Lapselle tulee tarpeelliseksi määrätä edunvalvojan sijainen myös huoltajan sairauden johdosta. Jos lapsella on vain yksi huoltaja ja tämä vakavan sairauden hoidon vuoksi on estynyt hoitamaan lapsensa edunvalvontatehtävää, lapselle tulee määrätä edunvalvojan sijainen. Käytännössä tällainen tilanne voi tulla esimerkiksi silloin, jos huoltaja joutuu mielenterveyslaissa tarkoitettuun hoitoon, joka on niin pitkäkestoinen, että sen aikana on välttämätöntä huolehtia hänen lapsensa edunvalvonnasta. (Kangas 2013, 182.)

6.3 Erityinen edunvalvoja

Tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja, jos lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin saajan edunvalvojan hoidettavaksi, ja edunvalvojan määrääminen hoitamaan saatua omaisuutta on saajan edun mukaista (Holhoustoimilaki 442/1999, 10 § 4 mom). Tällainen määräys otetaan testamenttiin esimerkiksi silloin, kun erillään asuvista huoltajista toinen epäilee toisen kykyä yksinään hoitaa lapsen huoltajalta tai muulta läheiseltä saamaa perintöä. Sellaisen tilanteen välttämiseksi, että lapsen saama perintö toisen huoltajan kuoleman jälkeen käytettäisiin muuhun kuin lapsen oman edun mukaisesti, lapsen perintö voidaan määrätä muun henkilön kuin huoltajan vallintaan. Tuomioistuimen on määrättävä testamentissa nimetty henkilö lapsen edunvalvojaksi hoitamaan lapselle tullutta perintöä, jos sitä on pidettävä lapsen edun mukaisena ja testamentissa nimetty henkilö täyttää edunvalvojan yleiset ja erityiset kelpoisuusehdot ja hän antaa tehtävään myös suostumuksensa. Tällöin erityisen edunvalvojan toimivalta rajoittuu koskemaan vain testamentilla hänen haltuunsa määrätyn omaisuuden hoitamista. (Kangas 2013, 183.)

Erityistä edunvalvojaa hakevan tulee esittää näyttö siitä, että määrääminen on lapsen edun mukaista. Jos lahjan antajalla tai testamentin tekijällä ei ole ollut hyväksyttävää perustetta sille, miksi omaisuus olisi uskottava muun kuin lapsella jo olevan edunvalvojan hoidettavaksi, omaisuuden erillisen hoidon järjestäminen ei kaikissa tapauksissa ole saajan edun mukaista. Jos esimerkiksi voidaan olettaa, että edunvalvojen

erilaiset näkemykset tulevat vaikeuttamaan toimimisen lapsen parhaaksi, erityistä edunvalvojaa ei voida määrätä. (HE 146/1998, 10 §.)

7 EDUNVALVOJAN LAIMINLYÖNNIT

Edunvalvojan toimintaa valvoo maistraatti. Jos maistraatti havaitsee vuosi- tai päätöstiä tarkastaessaan tai muuten, että edunvalvoja on toiminut vastoin päämiehen etua, menetellyt virheellisesti tai laiminlyönyt velvollisuutensa, maistraatilla on käytettävissään kolmenlaisia keinoja. Ensiksi lievimmissä tapauksissa maistraatti opastaa ohjein, neuvoin ja vastaisen varalle annetuin huomautuksin edunvalvojaa toimimaan oikein. Toiseksi maistraatti voi pakkokeinoin velvoittaa edunvalvojan täyttämään velvollisuutensa. Kolmanneksi maistraatti voi ryhtyä toimenpiteisiin toisen edunvalvojan määräämiseksi. (Holhustoimilaki 442/1999, 57-58 §; Välimäki 2013, 175.)

Maistraatti voi opastaa ja neuvoa edunvalvojaa, jos edunvalvojan toiminnassa ilmenee puutteita. Jos väärinkäytöstapauksessa on kysymys edunvalvojan tietämättömyydestä tai väärinkäsityksestä, asia korjaantuu edunvalvojan palauttamalla omaisuus tai korvaamalla vahinko. Esimerkiksi jos huoltaja on käyttänyt lapsen varat muutoin kuin lapsen edun mukaisesti, huoltaja korjaa asian palauttamalla varat lapselle. (Välimäki 2013, 178.)

Jos edunvalvoja on jättänyt antamatta asianmukaisen luettelon, tositteen, tilin, pyydetyn selvityksen tai jättänyt tekemättä maistraatin määräämän hoitosuunnitelman, maistraatti voi käyttää holhustoimilain mukaisia pakkokeinoja. Pakkokeinoina maistraatilla on käytettävissään kaksi hallinnollista uhkaa. Ensiksi maistraatti voi käyttää velvoitteen täyttämiseen määräävää päätöstä, jota se voi tehostaa uhkasakolla tai teettämisuhalla. Toiseksi edunvalvoja voidaan sakon uhalla velvoittaa luovuttamaan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tositteet ja asiakirjat, jotta joku muu voisi täyttää edunvalvojan laiminlyömän velvollisuuden. (Holhustoimilaki 442/1999, 57 §; Välimäki 2013, 178.)

Maistraatti voi panna tuomioistuimessa vireille hakemuksen toisen edunvalvojan määräämiseksi päämiehen etua valvomaan, jos edunvalvoja on laiminlyönyt ryhtymisen johonkin toimenpiteeseen päämiehen edun valvomiseksi. Esimerkiksi tilanteessa, jossa lasten etu vaatii osituksen toimittamista kuolleen vanhemman ja edunvalvojana olevan vanhemman välillä, mutta edunvalvoja ei tähän ryhdy. Toinen edunvalvoja voidaan määrätä myös silloin, kun edunvalvojaa vastaan on syytä ajaa vahingonkorvauskannetta päämiehen puolesta edunvalvojan toimen aikana. Tilanteessa, jossa huoltaja ei palauta käyttämiään lapsen varoja maistraatin niin vaatiessa, tulee maistraatin ryhtyä toimenpiteisiin toisen edunvalvojan määräämiseksi. Toisen edunvalvojan tehtävänä tällöin on nostaa vahingonkorvausta tai omaisuuden palauttamista koskeva kanne tuomioistuimessa. Jos tuomioistuin katsoo huoltajan takaisinmaksuvelvolliseksi, käytännössä tällaisessa tilanteessa maistraatti määräisi lapselle edunvalvojan sijaiseksi yleisen edunvalvojan ja hänen tehtäväkseen jäisi huolehtia tuomion täytäntöönpanosta eli varojen perimisestä huoltajalta sekä varoista huolehtiminen lapsen täysi-ikäisyyteen saakka. Huoltaja voisi maksaa varat yleisen edunvalvojan osoittamalle lapsen edunvalvontatilille joko kerralla tai sopia maksusuunnitelmasta yleisen edunvalvojan kanssa. Yleinen edunvalvoja voisi tarvittaessa toimittaa huoltajan saatavat ulosoton perittäväksi. (Välimäki 2013, 178-179.)

Holhustoimen tehtävien hoitoon liittyvissä ongelmallisissa asioissa maistraatin henkilökunta voi esittää kysymyksen tapaukseen liittyen holhustoimen kehittämistyöryhmälle. Työryhmän tehtävänä on ilmenneiden ongelmien ja kysymysten pohjalta antaa tulkinta- ja menettelytapasuosituksia. Maistraatit voivat käyttää työryhmän kannanottoja apuna päätöksiä tehdessään. (Oikeus.fi –sivusto 2015.) Holhustoimen kehittämistyöryhmä on antanut suosituksen asiassa, jossa on kysymys luvan myöntämisestä perinnönjakoa koskevassa lupa-asiassa. Tapauksessa perinnönjako oli itsessään selvä, mutta luvan antaminen oli pitkittynyt, koska edunvalvoja oli jouduttu vaihtamaan alaikäisen edunvalvojan toiminnassa ilmenneiden epäselvyyksien vuoksi. Koska asian pitkittyminen ei ole suotavaa kuolinpesän muiden osakkaiden kannalta, maistraatin virkamies pyytää asiaan työryhmän kannanottoa. Työryhmä on suositellut edunvalvojan määräämistä vastaanottamaan päämiehelle tuleva omaisuus ja hoitamaan sitä, kunnes edunvalvonta-asia on ratkaistu. Perusteluna työryhmä katsoo, että holhustoimilain mukaan maistraatti voi myöntää luvan, jos oikeustoimi, johon

lupaa haetaan, on päämiehen edun mukaista. Päämiehen etua arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa holhustoimilain säännös, jonka mukaan edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Hallintolain mukaisesti lupa-asia tulee käsitellä maistraatissa ilman aiheetonta viivytystä. Tällöin lupaharkinta voi pitkittyä, jos maistraatti joutuu vaihtamaan edunvalvojaa sen turvaamiseksi, että omaisuutta hoidetaan luvan antamisen jälkeen päämiehen edun mukaisesti. (Holhustoimen kehittämistyöryhmän kannanotto 19.1.2012/Kysymys 1)

8 YHTEENVETO

Lapsen taloudellisten asioiden hoitamista säädellään pääasiassa holhustoimilaille. Lasten edunvalvojien, jotka ovat yleensä lapsen vanhemmat, tulee ottaa huomioon lain säädökset hoitaessaan lapsen varallisuutta. Kaikkia lasten taloudellisten asioiden hoitamisia ei valvota maistraatin toimesta, mutta samat lain säädökset koskevat silti näitä. Vanhempien tulisi säilyttää tarvittavat tositteet ja tiliotteet, jotta he voivat selvittää asioiden hoitamisen täysi-ikäiseksi tulleelle lapselle. Hoitaessaan lapsen varallisuutta vanhempien tulee ottaa huomioon lapsen etu ja lapsen omaisuutta saa käyttää vain lapsen omaksi hyödyksi. (Maistraatin www-sivut 2015.)

Lapsi tarvitsee edunvalvojan hoitamaan taloudellisia asioitaan, koska alaikäisyyden johdosta lapsi ei voi itse hoitaa varallisuuttaan. Alaikäisellä ei ole kelpoisuutta tehdä oikeustoimia eikä oikeutta vallita omaisuuttaan. Sääntelyn tarkoituksena on suojata lasta harkitsemattomilta sitoumuksilta. Lapsen edunvalvoja määräytyy suoraan lain mukaan. Yleensä lapsen edunvalvojina toimivat hänen vanhempansa. Mikäli lapsella on kaksi huoltajaa, heidän tulee yhdessä huolehtia edunvalvontaan kuuluvista asioista. (Välimäki 2013, 139.)

Lapsen vanhemmilla on elatusvastuu, joka käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, hoidon ja koulutuksen. Jos lapsella on säännöllisiä ansio- tai pääomatuloja riittävästi, hänellä voi olla myös kyky ja

mahdollisuus itse vastata elatuksestaan. Lapsen varallisuutta ei oteta huomioon arviotaessa hänen kykyään vastata itse elatuksestaan. Lapsella ei ole koskaan velvollisuutta elättää muita, joten lapsen varallisuutta tulee käyttää vain hänen omaksi edukseen. Vanhemmilla ei ole oikeutta palkkioon hoitaessaan lapsensa varallisuutta. Lapsen edunvalvonta on huoltajan velvollisuus, josta tulee huolehtia ilman palkkiota. Sen sijaan vanhemmilla on oikeus saada lapsen varoista korvaus aiheutuneista kohtuullisista kuluista. (Gottberg 2010, 201; Välimäki 2013, 182.)

Vanhempien tulee kysyä lapsen mielipide tehdessään lasta koskevia päätöksiä, jos lapsi kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Yleissopimuksessa lapsen oikeuksista on säännelty lapsen mielipiteen huomioon ottamisesta kehitystään vastaavasti häntä koskevilla päätöksillä. Kansallisessa lainsäädännössä tämä asia on säännelty saman sisältöisesti perustuslaissa. Tällä ei tarkoiteta, että lapsella olisi päätösvalta ja vastuu asioista, vaan velvoite korostaa lapsen itsemääräämisoikeutta, joka tulee nähdä lapsen iän ja kehityksen mukaan vahvistuvana oikeutena. (Hakalehto-Wainio 2013, 39-42.)

Holhoustoimilaisissa sekä eräissä muissa laeissa on säädetty poikkeustilanteista, joissa lapsi voi itse vallita omaisuudestaan tai tehdä sitovia oikeustoimia. Lapsella on muun muassa oikeus itse päättää työansiodensa käytöstä, oikeus tehdä itsenäisesti tavanomaisia ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia, ottaa pätevästi vastaan lahjan ja lahjanlupauksen, jos hän kykenee ymmärtämään sen merkityksen sekä oikeus tehdä avioehtosopimus, jos hänen edunvalvojansa sen hyväksyy. Lisäksi 15 vuotta täyttäneellä on rajoitettu testamenttauskelpoisuus, oikeus työntekijänä sopia itse työsopimuksesta sekä oikeus itse tehdä talletuspankin kanssa talletusta koskeva sopimus niistä varoista, joita hänellä on oikeus vallita. (Välimäki 2013, 59.)

Lapsen taloudellisten asioiden hoitamiseen sisältyvät lapsen varallisuus ja varallisuuden liittyvät erilaiset oikeustoimet. Kun lapsen varallisuuden määrä ylittää 20 000 euroa velkoja vähentämättä, huoltajien tulee oma-aloitteisesti ilmoittaa lapsen varallisuus lapsen kotikunnan maistraattiin. Ilmoitus on tehtävä kolmen kuukauden sisällä saannosta. Jos lapsi saa myöhemmin lisää omaisuutta, siitä on tehtävä yhden kuukauden kuluessa saannosta ilmoitus maistraattiin. Maistraatti merkitsee lapsen edunvalvonnan holhousasioiden rekisteriin ja huoltajat ovat velvollisia tekemään omai-

suusluettelon lapsen varallisuudesta sekä vuosittain ilmoittamaan vuositilin maistraattiin. Vuositilistä tulee ilmetä varat ja velat tilikauden alussa ja lopussa sekä tilikauden aikana tapahtuneet muutokset ja lapsen puolesta tehdyt oikeustoimet. Yleensä maistraatille riittävät tiliotteet pankkitilistä, tositteet tapahtumista sekä asiakirjat oikeustoimista. Kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi, edunvalvonta päättyy ja vanhempien on laadittava tällöin päätöstili. Sen sisältö on sama kuin vuositilinkin. (Maistraatin www-sivut 2015.)

Maistraatti toimii siis valvovana viranomaisena ja valvontatehtäväänsä se suorittaa omaisuusluettelon sekä vuosi- ja päätöstilien perusteella. Jos maistraatti havaitsee tilejä tarkastaessaan tai muuten, että edunvalvoja on toiminut vastoin päämiehen etua, menetellyt virheellisesti tai laiminlyönyt velvollisuutensa, maistraatilla on käytössään kolmenlaisia keinoja. Lievimmissä tapauksissa maistraatti opastaa ohjein, neuvoin ja vastaisen varalle annetuin huomautuksin edunvalvojaa toimimaan oikein. Toiseksi maistraatti voi uhkasakolla tai teettämishallalla velvoittaa edunvalvojan täyttämään velvollisuutensa. Kolmantena keinona maistraatti voi panna vireille hakemuksen toisen edunvalvojan määräämiseksi. (Välimäki 2013, 175.)

Holhustoimilain (442/1999) 34 §:ssä on säädetty oikeustoimista, joiden on katsottu olevan niin tärkeitä ja merkityksellisiä, että niiden tekeminen alaikäisen puolesta vaatii maistraatin luvan. Lain säätäjä on halunnut selvyuden vuoksi listata kyseiset oikeustoimet, jotta epäselvyyksiltä vältyttäisiin. Jos maistraatin lupaa ei ole oikeustoimen tekemiseen, oikeustoimi ei sido lasta. Lapsi ei ole edustettuna oikeustoimessa asiallisesti, jos lupa puuttuu ja oikeustointa jää rasittamaan pätemättömyys. Tämä voi aiheuttaa pitkänkin ajan kuluttua hankalia selvitystoimia ja oikeudenkäyntejä. Kyseisiin oikeustoimiin on vain edunvalvojalla oikeus hakea lupaa. Vanhempien on haettava lupaa ennen oikeustoimen tekemistä. Maistraatti voi myöntää luvan jälkikäteenkin, jos se katsoo oikeustoimen olleen lapsen edun mukainen. Lupaa haetaan lupahakemus -lomakkeella lapsen kotikunnan maistraatista ja siihen liitetään asiakirjat, joista selviää aiottu oikeustoimi ja sen ehdot. Jos lupaa haetaan 15 vuotta täyttäneen lapsen puolesta tehtävään oikeustoimeen, lapsen suostumus tulee kirjata hakemukseen. (Holhustoimilaki 442/1999, 34 §; Välimäki 2013, 111-112.)

Kun alaikäinen tulee kuolinpesän osakkaaksi, siitä on aina ilmoitettava lapsen kotikunnan maistraattiin. Huoltajan on yhden kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta toimitettava perukirja maistraattiin riippumatta kuolinpesän arvosta. (Maistraatin www-sivut 2015.)

Jos lapsi jää vanhemman kuoltua ilman edunvalvojaa, tuomioistuimen tulee määrätä hänelle edunvalvoja. Hakijoina voivat olla lapsen läheinen, maistraatti tai kunnan sosiaaliviranomainen. Vanhemman kuoleman johdosta uutta edunvalvojaa ei tarvitse määrätä, jos toinen huoltajavanhempi on elossa. Tällöin elossa oleva vanhempi jatkaa edunvalvojan tehtäväänsä yksin. (Välimäki 2013, 66.)

Tietyissä tilanteissa vanhemmat ovat esteellisiä toimimaan lapsensa edustajana. Jos vanhempien tulisi edustaa itseään ja lastaan samassa oikeustoimessa, houkutus tämän aseman väärinkäyttöön on olemassa. Oikeusjärjestys ei anna suojaa näin tehdyn oikeustoimen sitovuuteen. Siksi laissa on säädetty edunvalvojan sijaisen määräämisestä. Tällöin lapselle määrätään toinen henkilö edunvalvojan sijaiseksi edustamaan häntä tietyissä oikeustoimissa ja näin saadaan aikaiseksi sitova oikeustoimi. Edunvalvojan sijaista haetaan lapsen kotikunnan maistraatilta. Kun edunvalvojan sijaista hakee edunvalvoja, maistraatti voi määrätä sijaisen. Jos sijaista hakee joku muu, sijaisen määrää tuomioistuin. (Välimäki 2013, 104.)

Esteellisyystilanne voi syntyä vanhemman ja lapsen välille tai vanhemman edustaman usean lapsen kesken. Esteellisyys riippuu aiotusta oikeustoimesta. Yleensä luovutusoikeustoimessa luovuttaja ja luovutuksen saaja ovat toistensa vastapuolia ja perinnönjaossa pesän osakkaat ovat keskenään vastapuolia. Holhoustoimilakiin on otettu erityissääntely tilanteita varten, joissa kuolinpesän osakkaina on alaikäisiä lapsia. Erityissääntely mahdollistaa vanhempien toimimisen usean lapsensa edustajana perinnönjaossa, jos lasten keskinäinen etu ei ole ristiriidassa. Vanhemman toimiminen lastensa edustajana edellyttää, ettei vanhempi ole saman kuolinpesän osakas. Vanhempien yhteisedustamisvelvollisuudesta johtuu, että jos toinen aviopuolisoista on pesän osakas, ei toinenkaan voi lapsia edustaa. Jotta oikeustoimi on lain mukaan sitova, tulee ennen oikeustoimen tekemistä hakea siihen lupa maistraatilta. Luvan voivat hakea vanhemmat tai jos lapsen edustajaksi on määrätty edunvalvojan sijainen, hänen tulee hakea lupaa. Pelkästään edunvalvojan sijaisen määräys lapsen edustami-

seen ei siis tee varsinaista oikeustoimen tekemistä lailliseksi. (Välimäki 2013, 102-103.)

Tuomionistuimen on määrättävä erityinen edunvalvoja, jos lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin saajan lakimääräisen edunvalvojan hoidettavaksi. Erityistä edunvalvojaa hakevan tulee esittää näyttö siitä, että määrääminen on saajan edun mukaista. Tällöin erityisen edunvalvojan toimivalta rajoittuu koskemaan vain lahjakirjalla tai testamentilla hänen haltuunsa määrätyn omaisuuden hoitamista. (Kangas 2013, 183.)

9 POHDINTA

Lapsen taloudellisten asioiden hoitamisessa vanhempien on tärkeintä toimia aina lapsen edun mukaisesti. Tämä koskee kaikkia, jotka hoitavat lapsen puolesta hänen varallisuuttaan sen määrästä riippumatta. Täysi-ikäiseksi tulleelle lapselle vanhempien tulisi selvittää, miten he ovat lapsen varallisuutta hoitaneet. Lapsella on tällöin mahdollisuus kyseenalaistaa asioiden hoito ja ryhtyä toimenpiteisiin mahdollisten väärinkäytöstilanteiden johdosta. Kynnys asioiden hoidon kyseenalaistamiseen on kuitenkin suuri, koska lapset ovat altavastaajan asemassa eivätkä usein edes tiedä oikeuksistaan. Myös omien vanhempien toimien kyseenalaistaminen on epätodennäköistä. Siksi on hyvä, että lapsen varallisuus on ulkopuolisen tahon valvonnassa, jos varallisuuden määrä on suurehko.

Vanhemmat saattavat kokea maistraatin valvonnan kiusalliseksi, vaikka järjestelmän tarkoitus ei ole rasittaa vanhempia valvonnoilla. Kuitenkin on hyvä, että lapsen etua valvoo ulkopuolinen taho. Aina hoidettaessa toiselle kuuluvaa omaisuutta, kiusaus väärinkäyttöön on olemassa. Myös tahattomat ja tietämättömyydestä johtuvat väärinkäytökset pystytään näin estämään.

Suuremmat lapsen varallisuudet ovat yleensä peräisin lahjoista, perintöosuuksista tai vakuutuskorvauksista. Vanhempien tulisikin tiedostaa velvollisuutensa ilmoittaa lap-

sen saama varallisuus maistraattiin. Asianmukaisesti tehdyt oikeustoimet saavat myös lain suojan eli ovat pätevästi tehtyjä. Työssäkin esitetty Korkeimman oikeuden ratkaisu luovutus-oikeustoimesta (KKO:2002:64), jossa vuosikymmenten jälkeen oli eri oikeusasteissa arvioitu kiinteistön kaupan pätevyyttä, kuvastaa hyvin seurauksia, joita voi tulla, jos oikeustointa ei tehdä heti alkuaan asiallisesti. Kyseisessä ratkaisussa oli vielä huomion arvoista ratkaisun muuttuminen eri oikeusasteissa ja Korkeimman oikeuden tuomareiden erilaiset näkemykset ratkaisua antaessaan. Asioiden selvittely jälkikäteen on hankalaa eikä oikeustoimen alkuperäinen tarkoitus välttämättä enää toteudu.

Vanhempien tietämättömyys on toisinaan esteenä asioiden hoitamisessa. Työharjoittelua suorittaessani Yleisessä edunvalvontatoimistossa huomasin, että lasten vanhemmat eivät aina tiedä, miten pitäisi toimia, kun lapsi on esimerkiksi kuolinpesän osakkaana. Siellä esiin tuli muun muassa tilanne, jossa vanhempi oli luopunut perinnöstään lastensa hyväksi. Yksi lapsista oli alaikäinen. Perinnönjaosta sopiessaan osakkaille oli selvinnyt, että alaikäinen pesäosakas tarvitsee edunvalvojan sijaisen edustamaan itseään perinnönjaossa. Tämä aiheutti vanhemmalle melko paljon lisää järjestelyjä. Myös perinnönjako viivästyi, josta muut pesän osakkaat eivät olleet mielissään. Lisäksi edunvalvojan sijaisen määräämisestä ja sen jälkeen maistraatista haettavasta luvasta perinnönjaon sopimiseen aiheutui kuluja. Koska kyseessä oli arvoltaan melko pieni kuolinpesä, olisi ollut ehkä järkevämpää, että vanhempi ei olisi luopunut perintöosuudestaan, vaan ottanut sen vastaan ja lahjoittanut myöhemmin sen lapsilleen.

10LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI

Opinnäytetyön aihe kiinnosti itseäni, koska suoritin työharjoittelun Yleisessä edunvalvontatoimistossa ja vapaa-aikana olen mukana lapsiin liittyvässä yhdistystoiminnassa. Lapsiin liittyvät asiat koen tärkeinä. Lisäksi opintojen yhteydessä edunvalvontaan liittyviä asioita on käsitelty melko vähän ja koin mielekkääksi valita edunvalvontaan ja lapsiin liittyvän aiheen lopputyölleni, jotta tietämykseni holhoustoimesta

yleensä lisääntyisi. Lapsen taloudellisten asioiden hoitaminen koskettaa lähes jokaista vanhempaa, vaikka kaikkia lapsen taloudellisia asioita ei valvotakaan viranomaisen taholta. Tavoitteenani oli käsitellä lapsen taloudellisten asioiden hoitamista kattavasti niin, että asiat on löydettävissä kootusti yhdestä paikasta. Työn lopussa olevassa yhteenveto -kappaleessa on pääkohdat esitetty tiivistettynä.

Haasteeksi osoittautui lähteiden vähyys. Holhoustoimesta on löydettävissä kirjallisuutta ja muita oikeuslähteitä paljonkin, mutta varsinaisia lapsen edunvalvontaa koskevia lähteitä on melko vähän saatavilla. Myös lapsen edunvalvontaan liittyvät oikeustapaukset käsitellään yleensä käräjä- tai hallinto-oikeuksissa, eikä niiden ratkaisuja ole aina yleisesti saatavilla. Maistraateilla ei ole myöskään käytössään tilastointia, josta selviäisi lasten edunvalvontojen määriä tai syitä edunvalvontaan.

Koen onnistuneeni asettamieni tutkimusongelmien selvittämisessä. Toivon työstäni olevan hyötyä vanhemmille, joilla on lapsensa varallisuutta hoidettavanaan tai joiden lapsi on osakkaana kuolinpesässä. Myös oma tietämykseni holhoustoimesta syventyi.

Työn rajaaminen osoittautui haastavaksi, joten uusien opinnäytetöiden aiheeksi voisinkin ehdottaa lapsen mielipiteen huomioonottamisen toteutumisen oikeuskäsitteilyissä tai hallintopäätöksissä tai lapsen puhevallan käyttämisen oikeustoimissa.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2009. Suomen jäämistöoikeus I. Helsinki: Talentum. Viitattu 24.1.2015. <http://haku.suomenlaki.com.lillukka.samk.fi>

Asetus holhustoimesta. 1999. A. 10.9.1999/889.

Avoliittolaki. 1929. L. 13.6.1929/234 muutoksineen.

Elatustukilaki. 2008. L. 29.8.2008/580 muutoksineen.

Gottberg, E. 2010. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 5. täysin uud. p. Turku: Turun yliopisto.

Hakalehto-Wainio, S. 2013. Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L.(toim.). Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 17-52.

Hallberg, P., Karapuu, H., Scheinin, M., Tuori, K. & Viljanen, V-P. 1999. Perusoikeudet. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Hallintolaki. 2003. L. 6.6.2003/434 muutoksineen.

Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi 146/1998 1/2 vp. Viitattu 20.1.2015.

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+146/1998+Yksityiskohtaiset+perustelut+1/2&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>

Hallituksen esitys Eduskunnalle elatustukilaiksi 49/2008 vp. Viitattu 7.2.2015.

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+49/2008&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi holhustoimesta annetun lain muuttamisesta 203/2010 vp. Viitattu 21.2.2015.

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+203/2010&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorista työntekijöistä 92/1993 vp. Viitattu 30.3.2015.

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+92/1993&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>

Helin, M., LM 2001. Edunvalvojan päätösvallan rajoista. Viitattu 20.1.2015.

<http://www.edilex.fi.lillukka.samk.fi/lakimies/1673.pdf>

Helsingin HAO. 27.4.2001 01/0268/2. Holhousasioiden rekisteri. Viitattu 5.4.2015.

http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholho-us/oikeustapaukset/qMgn7mraR/HAO_tapausrekisteri_13112013.pdf

Helsingin HAO 16.2 2009 09/0141/2. Holhousasioiden rekisteri. Viitattu 5.4.2015.
http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholho-us/oikeustapaukset/qMgn7mraR/HAO_tapausrekisteri_13112013.pdf

Holhoustoimen kehittämistyöryhmän kannanotto. 2012. Luvan epääminen edunvalvojan toiminnassa olevien epäselvyyksien vuoksi 19.1.2012/Kysymys 1. Viitattu 30.3.2015.
http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholho-us/holhoustoimenkehittamistyoryhma/jNh4bRNSp/Kannanotot_verkko_12092014.pdf

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum. Viitattu 7.3.2015. <http://haku.suomenlaki.com.lillukka.samk.fi>

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Helsinki: Talentum. Viitattu 30.3.2015. <http://haku.suomenlaki.com.lillukka.samk.fi>

KKO:1979-II-143. Avioliittolaki – avioehtosopimus. Viitattu 5.4.2015.
[http://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/19790143t?offset=1&perpage=20&phrase=Avioliitto&sort=timedesc&typeIds\[\]=5&years\[\]=1970-1979&searchKey=153174](http://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/19790143t?offset=1&perpage=20&phrase=Avioliitto&sort=timedesc&typeIds[]=5&years[]=1970-1979&searchKey=153174)

KKO:2002:64. Holhous - holhoojan ja holhottavan välinen oikeustoimi - uskottu mies.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu. 2014. 2960/36/2013. Viitattu 5.4.2015.
<http://www.kuluttajariita.fi/fi/index/kuluttajariitalautakuntaratkaisut/kuluttajariitalautakuntaratkaisu/1394788596917.html>

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu. 2010. 1840/30/09. Viitattu 23.2.2015.
<http://www.kuluttajariita.fi/fi/index/kuluttajariitalautakuntaratkaisut/kuluttajariitalautakuntaratkaisu/1378909495263.html>

Lahjanlupauslaki. 1947. L 31.7.1947/625 muutoksineen.

Laki holhoustoimesta. 1999. L 1.4.1999/442 muutoksineen.

Laki holhoustoimesta annetun lain muuttamisesta. 2011 11.2.2011/122

Laki lapsen elatuksesta. 1975. L 5.9.1975/704 muutoksineen.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983. L 8.4.1983/361 muutoksineen.

Laki luottolaitostoiminnasta. 2014. L 8.8.2014/610.

Laki nuorista työntekijöistä. 1993. L 19.11.1993/998 muutoksineen.

Maistraatin www-sivut 2015. Alaikäisen lapsen omaisuuden hoitaminen. Viitattu 3.2.2015.
<http://www.maistraatti.fi/Documents/Holhoustoimi/Alaikaisen%20lapsen%20omaisuuden%20hoitaminen.pdf?epslanguage=fi>

Monttinen, M-L. 2012. Lahden oikeusaputoimiston edunvalvontayksikön yleisten edunvalvojien ja Hämeen maistraatin tehtävät ja työnjako lupa-asioissa.AMK-opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.4.2015.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48582/Monttinen_MaijaLotta.pdf?sequence=1

Oikeudenkäymiskaari. 1734. L 1.1.1734/4 muutoksineen.

Oikeus.fi –sivusto. 2015. Viitattu 5.4.2015. <http://www.oikeus.fi/fi/>

Osuuspankin www-sivut. 2011. Viitattu 24.2.2015.
<https://www.op.fi/op?cid=151511861&srcpl=3>

Osuuspankin www-sivut. 2015. Viitattu 7.2.2015.
<https://www.op.fi/op/henkiloasiakkaat/opastus/alaikaisen-pankkiasiat?cid=151752053&srcpl=3>

Perintökaari. 1965. L 5.2.1965/40 muutoksineen.

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731 muutoksineen.

Turun HAO 19.12.2001 01/0727/2. Lupa-asia – asunnon ostaminen – lapsen elatus. Viitattu 5.4.2015.
http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholho-us/oikeustapaukset/qMgn7mraR/HAO_tapausrekisteri_13112013.pdf

Vaasan HAO 17.5.2010 10/0261/3. Alaikäisen edunvalvonta – holhousasioiden rekisteri. Viitattu 5.4.2015.
http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholho-us/oikeustapaukset/qMgn7mraR/HAO_tapausrekisteri_13112013.pdf

Vakuutuslainsäädännön lakia. 1994. L 28.6.1994/543 muutoksineen.

Väestörekisterikeskuksen www-sivut. 2013. Viitattu 21.2.2015.
<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=169>

Välimäki, P. 2013. Edunvalvontaoikeus. Helsinki: SanomaPro. Viitattu 24.1.2015.
<http://verkkokirjahylly.talentum.fi/lillukka.samk.fi>

Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. 3 uud. p. Helsinki: WSOY pro.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991. S 21.8.1991/60.